

М. ХИМЕНКО.

Складові частини капіталів у колгоспах та їх виробнича діяльність *)

Побудувати гарне прибуткове колективне господарство не легко і коштів для цього потрібно багато. Радянська влада допомагає бідняцьким та середняцьким господарствам будувати велике колективне господарство. Кожного року через центральний Сільсько-Господарський банк відпускається сотні мільйонів карбованців на кредитування колгоспів. І ось тут і треба гарненько подбати за те, щоб найліпше побудувати колективне господарство, щоб найкраще використати кредити, що їх дає держава. Але ми мусимо сказати, що перш ніж брати кредит, — треба добре підрахувати всі кошти в тих господарствах, які утворюють з себе колгосп, коли це є новий колгосп. А коли колгосп існує вже кілька років, то підраховуючи власні кошти, треба рахувати як успішнені кошти, так і кошти самих членів. Коли є наявні гроші в кожного господарства, їх треба зібрати й покласти в касу колгоспу. Потім, мало не в кожному господарстві є худоба, сільсько-господарський реманент, машини тощо. Все це потрібно взяти на облік, відремонтувати, поновити, забезпечити запасними частинами, коли справа буде йти за сільсько-господарські машини, і повернути на користування в колгосп. Ми знаємо, що більшість будівель у дрібному господарстві, особливо в бідняцьких господарствах, майже нінащо непридатні. Але коли господарно, по хозяйському до них приглянутися, підрахувати, вияснити, то дещо й тут можна з вигодою використати для усупільного господарства. Ніколи не треба поспішати брати кредит без ніякого розрахунку, бо кредит потрібно виправдовувати процентом і сплатою основної суми. А великий колгосп тільки тоді вдається і буде рости, коли ми побудуємо його на високій техніці, заведемо складні машини та знаряддя, поступовно замінимо живу тяглову силу на механічну і взагалі все виробництво побудуємо, як кажуть, найдоцільніше, ув'язуючи його з усіма виробничими процесами. А щоб таке господарство найкраще працювало, потрібно з початку його організації утворити достатні основні капітали. А організацію капіталів у сільсько-господарських колективах, розміри їх та складові частини визначає в основному ступінь усупільнення засобів виробництва. Як відомо, усупільнені фонди колгоспів — це, так би мовити, душа колгоспного руху взагалі. Нам треба пам'ятати, що без усупільнених фондів колгоспного господарства не може бути. І ми знаємо, що на початку колгоспного руху, коли не було ще належних форм усупільнення засобів виробництва, не було відповідних умов для утворення певних капіталів у колгоспах, такі колгоспи швидко розпадалися й їхнє господарство знову ділилося на індивідуальні окремі господарства. Але такий стан з розвитком колгоспного будівництва довго тривати не міг. В той час всередині самих колгоспів і перед їхніми провідними центрами вже стало питання — шукати певних форм усупільнення засобів виробництва, щоб підвести тверду базу під розвиток колгоспного будівництва. І щоб забезпечити плано-мірність і поступовний розвиток соціалістичних елементів великого усупільненого сільсько-господарського виробництва, перший всесоюзний з'їзд колгоспів ухвалив таку постанову: „Підвести під розвиток колгоспів тверду матеріальну базу шляхом утворення неподільних капіталів“. Потім довгий час були розмови про те, з яких же саме джерел утворювати

*) На обговорення. Ред.

неподільні капітали. Котрі говорили, що такі капітали треба утворювати з відрахувань з усупільнюваного майна членів, котрі ж казали, що треба ці капітали організовувати не тільки з майна членів колгоспів, але й з наслідків господарювання. Були такі, що настоювали, щоб неподільні капітали утворювати з відрахувань з гуртового прибутку. Нарешті, після видання нового статуту с.-г. артілі ці всі спірні питання значною мірою були розв'язані. Але це не означає, що в утворенні капіталів у колгоспах немає труднощів. Труднощі ці в основному в тім, що нам зараз треба знайти такі господарчі форми утворення тих чи інших видів капіталів, щоб з ними йти до повного усупільнення засобів виробництва. Все це говорить до того, щоб зрозуміти, наскільки справа організації капіталів у колгоспах мусить займати перше місце, бо від правильного утворення капіталів фактично залежить побудова господарчих процесів і якісне зміцнення колгоспного будівництва взагалі. Ми знаємо, що великих надій покладати на ті засоби виробництва, що їх вносять бідняцько-середняцькі господарства до колгоспів, не приходиться. Тому, при організації капіталів у колгоспах потрібно звернути найголовнішу увагу на відрахування з наслідків господарювання. Середколгоспне нагромадження — це й є той основний чинник росту колгоспів, що може утворити й технічну базу колгоспу і зміцнити все його господарство. Ось чому в питаннях як утворюються фонди і капітали в колгоспах середколгоспне нагромадження — є основне й корінне питання. Від нагромадження всередині колгоспу належить не тільки розвиток даного колгоспу, але й піднесення всього сільського господарства. Ось, приміром, перед нами стає потреба дати колгоспам велику кількість тракторів та комбайнів, що мусять наше дрібне господарство усупільнювати на велике колективне господарство. При високій техніці виробництва колективне господарство фактично підносить матеріальний рівень всього сільського господарства. Але звідки ж і як дістати гроші для цього? Бузумовно, частину грошей дасть держава і з свого фонду, а другу, найбільшу частину повинні дати самі колективні господарства. Колгоспи можуть ці гроші дати державі через вчасні замовлення й внесення завдатків на сільсько-господарські машини. Ці замовлення забезпечать і самим колгоспам одержання потрібних їм машин, а також дадуть можливість промисловості, що виробляє сільсько-господарські машини, збільшити її виробничу програму. Такі завдатки, безумовно, швидко допоможуть збудувати тракторні заводи, що їх держава намітила закінчити на 1910-31 рік. Крім того, щоб одержати деяку кількість машин із-за кордону, ми повинні звернути увагу колгоспів на розвиток у них тих продуктів, що їх можна продати закордоном. Ми маємо в колгоспах велику кількість різних речей, що марно у нас витрачуються, а тим часом, колиб їх зібрати, то можна б мати зайві гроші, щоб одержати машини з-за кордону. Збирання кінського волосу, копит, рогів, щетини, кропиви, кісток тощо — все це може дати, як ми кажемо, речі другорядного експорту. Ці речі другорядного експорту теж свого роду ресурси колгоспів і їх можна спеціально використати на збільшення сільсько-господарських машин для колгоспу.

Отже, капітали колгоспів складаються з власних коштів і коштів держави, що вона їх дає в формі позик і в формі різного майна або цілих господарств (радгоспи). Всі ці кошти колгоспів слід розглядати в певному зв'язку з соціально-економічними умовами, що створюють відповідну виробничу діяльність колективного господарства. Скажімо, кошти подільні, що належать колективу, але є власністю членів його, і кошти неподільні, що належать не тільки даному колективу але й всьому колективному господарству, вони кожний по своєму впливають на розвиток колгоспного будівництва. Всі ці окремі ділянки коштів у господарчому процесі відо-

грають різну роль. Подільні кошти можуть іти на різні заходи, тоді як неподільні капітали головним чином мусять бути спрямовані на засоби виробництва. Так само оці дві частини коштів відіграють різну роль і в усупільненні. Якщо неподільні капітали являють собою стимул до дальшого усупільнення засобів виробництва, то кошти подільні, які є власність окремих членів колгоспів, є як раз чинник роз'усупільнення. І тут потрібно твердо сказати, що колишнє уявлення про кошти колгоспу, як кошти тільки усупільнені, без певного поділу їх відповідно до їхнього соціально-економічного значення у виробничому процесі колгоспу, слід визнати за неправильне. Коли ми раніш говорили, що всі кошти в колгоспах усупільнені, не визначаючи відношення їх до окремих членів колгоспу, то тепер їх треба ясно розмежувати. Зараз треба собі усвідомити, що одна частина коштів у колгоспах є приватна власність членів його, а друга частина — власність усієї колгоспної системи. Надалі всі кошти, що належать окремим членам колгоспів, будемо називати коштами індивідуального сектора, а всі інші — коштами колективного сектора. Колгосп тепер треба розглядати, як первісне нагромадження ресурсів для переходу до вищої форми сільсько-господарського виробництва — до агроіндустріального комбінату або великих комун. І от з цього погляду утворення тих чи інших капіталів у колгоспах мусить базуватися на дальшому усупільненні засобів виробництва. А це регулюється двома взаємовідносинами капіталів у колгоспах: перше — це кошти індивідуального сектора і друге — кошти колективного або усупільненого сектора. І тут буває так, що з одної частини кошти переходять до другої. Приміром, кошти з індивідуального сектора переходять до колективного і навпаки — з колективного до індивідуального.

Отже спочатку умовимося, що при визначенні капіталів у колгоспах будемо кошти поділяти на кошти індивідуального сектора й кошти усупільненого сектора, щобто неподільні та подільні капітали. З погляду перерозподілу коштів індивідуальний сектор являє великий інтерес для колгоспного руху в тому розумінні, що він тісно зв'язаний з усупільненням сектором, поповнюючи його новими коштами. Разом із цим усупільнений сектор передає частину прибутків колгоспів в індивідуальний сектор, і цим самим роз'усупільнює свої кошти виробництва, добуті вже колективною працею. Сюди належить зарплата колгоспникам, відрахування 5% фонду й інше. *З цього можна зробити той висновок, що залежність усупільненого сектора від індивідуального тим більша, чим більше коштів виробництва залишилося неусупільненими.* При цьому, випадкові прибутки усупільненого сектора переходять не лише на споживчі потреби членів, але й на виробничі заходи, на поповнення індивідуальних засобів виробництва, на розвиток індивідуального сектора. От чому важно накреслити виразні лінії, які б давали ясну уяву про певні методи організації виробничих процесів з тим, щоб усупільнений сектор колгоспного будівництва якнайменше залежав від індивідуального сектора. Переваги, що ми їх можемо мати при використанні засобів виробництва на усупільнених засадах, кінець-кінцем створюють у членів колгоспу певні стимули до зменшення ролі індивідуального сектора в роботі колгоспного будівництва. Усупільнені процеси колгоспного будівництва створюють серед членів колгоспів певні заходи до усупільнення всіх засобів виробництва. Колгоспник нарешті на власні очі бачить, що усупільнений процес більше забезпечує матеріально-культурний рівень його, ніж це буває при тому, коли в колгоспі велику роль відіграє індивідуальний сектор. Ці стимули колгоспників відбиваються в організації особливих колективних форм господарювання, де всі засоби й господарчі процеси індивідуального сектора усупільнюються. Усупільнений сектор

являє собою цілу низку коштів, які включені в усуспільнені процеси виробництва й видбивають певні соціальні відносини як усередині самого колгоспу, так і впливають на сколишні індивідуальні селянські господарства. Коли усуспільнений сектор тягне за собою індивідуальний сектор, коли індивідуальний сектор йде до усуспільнення своїх засобів виробництва, то це зміцнює внутрішнє організаційне становище колгоспу, а разом з тим створює стимули в індивідуальних бідняцько-середняцьких господарств до колективізації. Це значить, що колгосп, як окрема господарська одиниця, має цілий ряд господарських відносин з кооперативними й державними установами й з індивідуальними господарствами, що остаточно ще не зліквідували своїх засобів виробництва, і всі вони кожна по своєму впливають на внутрішній зміст колгоспного будівництва. Кожна з цих господарських груп значною мірою впливає на господарську діяльність колективу й, безумовно, впливає й на організацію капіталів у колгоспах. Тут буває так, що колгоспи частину своїх коштів віддають до кооперації або державних установ, або навпаки, ці всі установи цілком або частину своїх коштів віддають колгоспам. Все це, безумовно, впливає на розмір капіталів у колгоспах і на їх структуру. Отже, виходячи з цих відносин, ми й маємо на меті розглянути організацію коштів у колгоспах та джерела їх утворення. Всі кошти колгоспу поділяються на усуспільнені та індивідуальні. Усуспільнені кошти і собі поділяються на кошти, що належать колективу, але є власністю окремих членів колгоспів, і неподільні, що належать всьому колгоспному будівництву. Таким чином, за джерелами утворення кошти колгоспу можна схематично накреслити так:

Усуспільнені кошти колгоспу	{	1. Кошти приватних осіб.
		2. „ кооперації.
		3. „ членів колгоспу.
		4. „ держави.

Розглядаючи кожен з цих груп, можна виявити певне значення тої чи іншої групи в розвитку колгоспу. Тут ми можемо бачити, що найближчою групою до індивідуального сектора є перша група, цебто група приватних осіб. Ці кошти являють собою вклади членів та їхню позику в колгоспах. Далі йдуть кошти кооперації, що являють собою не що інше, як кредитові кошти кооперації колгоспу. Коли ж порівняти розміри коштів кожної групи з загальними усуспільненими коштами, то перші дві групи мають не досить значну питому вагу. Тут найбільшу частину становлять кошти членів колгоспів, які розподіляються на подільні й неподільні. До подільних коштів треба віднести ті кошти, що можуть бути взяті з колгоспу членами його в різних випадках. Тут, наприклад, можна вказати на кошти, що мають форму вкладок членів колгоспу, які вкладник коли б не захотів може взяти назад, якщо це не обумовлено певним терміновим строком таких вкладок. Так само й заборгованість колгоспу своїм членам має характер чужих коштів, які теж можуть бути вибрані у всякий час. Далі йдуть пайові капітали, які відрізняються від інших коштів тим, що вони внесені в колгоспи на весь час перебування членів у колгоспі. Коли член колгоспу виходить, пайовий капітал повертається йому назад. Група усуспільнених коштів, що належать членам колгоспу, так звана група „подільні кошти“, має велике громадське значення в тому розумінні, що їх використовується в колгоспі далеко продуктивніше, ніж це буває в індивідуальному господарстві. Ці кошти на базі більшої продуктивності являють початковий процес, що має на меті знищення приватної влас-

ности на засоби виробництва дрібних товаропродуцентів, які (засоби виробництва) об'єднано в колгоспі шляхом перетворення їх у велике виробництво усуспільненого типу. Хоч ці засоби виробництва й належать членам колгоспу, але усуспільнене використання їх уже дає зовсім інший виробничий процес, ніж в індивідуальному господарстві. Тут засоби виробництва вже не стають засобом визискування дужчим слабшого. Але в даний момент ці усуспільнені засоби виробництва є кошти, що належать колективу власників, об'єднаних на час перебування їх у колгоспі, а по виході з нього вони (засоби виробництва) можуть знову стати індивідуальною власністю, і тоді вони через свої виробничі процеси вже обернуться на засіб експлуатації. Все ж таки, не зважаючи на всякі можливі переходи колективних подільних коштів, вони, перебуваючи в колгоспі, становлять початок знищення приватної власності на засоби виробництва членів колгоспів. Не те ми маємо з усуспільненими засобами виробництва, що несуть повне знищення індивідуальної власності в колгоспі, — це є неподільні капітали.

Отже усі капітали колгоспу можна розподілити на усуспільнені подільні й усуспільнені неподільні, а також на капітали в індивідуальному користуванні.

Оце такі маємо складові частини коштів колгоспу, коли їх розглядати з погляду утворення їх та взаємовідносин усередині самого колективу.

Крім того, кошти колгоспів можна розглядати й з погляду їхньої виробничої діяльності. І тут ми можемо бачити, що кошти колгоспу розподіляються на кошти у власному господарстві й на кошти поза колгоспним господарством. Такий розподіл виникає з того, що колгоспне господарство є суспільне господарство й серед інших продуцентів воно посідає певне місце в товаровому суспільстві переходною доби. Колгоспне господарство виконує певну виробничу роль в системі суспільного поділу праці. А через це колгоспне господарство зв'язане з приватними особами, кооперативними установами й державними органами планування. Тому, що ще існують виробничо-мінові відносини в суспільстві переходною доби, і оскільки колгоспне господарство теж працює в цих умовах, то, безумовно, його кошти, виконуючи певні виробничі та мінові функції, працюють — одна частина у власному господарстві, а друга поза власним господарством. Кошти, що працюють у власному господарстві, можна розподілити на такі кошти: а) кошти невиробничого значення (будинки, будівлі під культурними закладами, власне майно, хатне устаткування та інше); б) кошти виробничого значення.

Останні кошти поділяються на: 1) основні кошти виробництва і 2) обігові кошти. Основні й обігові кошти теж можуть бути поділені на різного роду кошти. Напр., основні кошти виробництва можна поділити на сільсько-господарські будівлі, меліоративні спорудження, технічні спорудження, сільсько-господарський інвентар і т. д. Обігові кошти поділяються на запаси, гроші і витрати в рахунок майбутнього врожаю. Кошти ж, що перебувають поза колгоспним господарством, можна розподілити на: а) біжучі рахунки, б) вклади, в) борги колгоспу, г) паї в різних установах і банках.

Як бачимо, виробнича діяльність коштів колгоспу досить складна. Тут ми маємо цілий ряд взаємовідносин, коли кошти колгоспу переходять в інші господарства, а кошти інших господарств переходять до колгоспу. Крім того, є певна частина коштів у колгоспах, яка залишається на користування у власному господарстві. Це всякого роду підприємства та будівлі. Все це говорить для того, щоб кожному кол-

госпників були відомі ті джерела, звідки беруться самі капітали його, та знати, яка виробнича діяльність кожного з цих капіталів. Все це треба усвідомити, щоб ясніше уявити ролю кожного виду капіталу у виробничому процесі та щоб на підставі цього уявити собі й ті методи та форми, за якими ми будемо утворювати капітали колгоспу та перерозподіляти їх з одного виду до іншого. Скажімо, з капіталів подільних поступовно будемо переводити кошти до неподільного капіталу. А це все можна здійснити шляхом утворення певних форм перерозподілу цих капіталів. Утворення таких форм упирається в ступінь усупільнення в колективних об'єднаннях. І ось тут може повстати питання: як ми маємо ставитися взагалі до колективного розвитку при утворенні капіталів? На нашу думку, колективне будівництво треба розглядати в певних ступенях його розвитку та певних темпах кожного такого ступеню. Що це означає? Це означає, що ми мусимо знати той первісний розвиток колективного будівництва, на основі якого створюються всі можливості для переходу до найвищого ступеню. От з цього погляду ми й будемо уявляти собі ступні та темпи розвитку колективізації взагалі. Ми кажемо, що сучасна колективізація — це є первісна організація колективного будівництва, а за найвищий щабель розвитку її треба вважати суцільну колективізацію. Без засвоєння цих основних настанов ми не зможемо зрозуміти ролі кожного колективного об'єднання в усупільненні засобів виробництва. А які будуть темпи переходу від первісної колективізації до найвищої форми її — суцільної колективізації — це сказати зараз трудно. Це залежатиме від багатьох причин. Але основна причина — це спроможність нашої промислової соціалістичної індустрії дати сільському господарству максимальне технічне озброєння. Це значить, що чим скоріше ми зуміємо організувати технічну базу для колгоспного будівництва, тим скоріше ми перейдемо до суцільної колективізації, а на базі цих форм і запровадимо найвищу форму колгоспного будівництва. За найвищу ж форму колгоспного будівництва треба вважати утворення агро-індустріальних комбінатів. Що ж це за підприємство, агро-індустріальний комбінат? — Тут можна навести багато різних тлумачень та накреслень цього зовсім нового сільсько-господарського підприємства, що народжується лише в наших умовах радянського будівництва й зовсім не має ніяких господарських підвалів для утворення при капіталістичних формах господарювання. Та це б тільки даремно забрало місце. Ми наводимо одно визначення, яке вважаємо за найбільш відповідне визначення нового підприємства типу агро-індустріального комбінату.

Агро-індустріальний комбінат є велике сільсько-господарське підприємство з єдиним виробничим планом, з єдиним загальним електричним центром, з запровадженням системи машин, з повним усупільненням усіх засобів виробництва, з відношенням праці в основному подібно до соціалістичної промисловості. Таке підприємство входить у загальну систему єдиного планування соціалістичного народного господарства. Агро-індустріальний комбінат є основна найвища форма перетворення колгоспів у підприємства послідовного соціалістичного типу, формою зрощування колгоспів та радгоспів у єдине велике, найвищого індустріального типу сільське господарство, формою зрощування в єдине господарство великих державних підприємств для переробки зі своєю сировинною базою, де промисловість і землеробство кінець-кінцем зливаються між собою на вищій технічній базі. Але це та остаточна вирішальна точка колективного будівництва, якої ми мусимо прагнути. Отже, виходячи з такої настанови, можна сказати, що в сучасному стані колективного будівництва окремі форми колгоспних об'єднань

можуть відігравати певну роль, як чинники організації господарства, а в зв'язку з цим і перерозподілу індивідуальних засобів виробництва до усупільнених форм. Ці об'єднання кожне по-своєму створюють відповідні умови для нагромадження коштів шляхом посиленого продуктування всіх галузей виробництва, щоб за найкоротший час дійти нового щабля колективізації — агро-індустріальних комбінатів. От чому при утворенні капіталів у колгоспах слід мати на увазі оці шляхи колективного будівництва.

Тут потрібно запроваджувати такі форми капіталів, які б давали змогу перерозподіляти кошти колективного сектора для утворення вищої форми колективного сільсько-господарського підприємства. Причому, коли ми створюємо певне підприємство для обробітку землі, що скупчує біля себе всі виробничі процеси колгоспного господарства, то цим самим ми вже значною мірою передбачаємо перехід з нижчої форми колгоспного будівництва до вищої форми його. От, наприклад, утворюється машино-тракторна станція, яка, безумовно, як виробнича одиниця, як підприємство, є об'єднувальний момент виробничих процесів колгоспу. Крім того, така МТС своїм виробничим процесом впливає й на індивідуальні господарства, втягуючи їх у загальний процес колгоспного господарювання. І тут вирішальну роль в перерозподілі колгоспних коштів до вищих форм колгоспного будівництва та втягування коштів індивідуальних господарств до колгоспів відіграють неподільні капітали. От чому біля цієї справи, справи утворення неподільних капіталів, мусить бути зосереджена найбільша увага колгоспників. А як неподільні капітали можуть утворюватися з інших капіталів, що поступово переходитимуть до неподільних капіталів, тому організації капіталів у колгоспах потрібно приділити досить значне місце в колективному господарстві.

Фактично організація капіталів у колгоспах мусить бути побудована так, щоб були створені всі можливості для найскоршого переходу неусупільнених коштів до неподільних капіталів.

Л. К. БОЛТЕНГАГЕН

Украинская металлургия в 1931 году

Металлургическое производство в 1931 г. по всей УССР, не считая заводов малой металлургии, должно, в порядке дальнейшего ее форсирования, в силу приводимых ниже факторов, дать небывалый рост. Однако, несмотря на такое исключительное усиление выпуска продукции, удельный вес украинской черной металлургии в Союзном масштабе идет всетаки по отдельным основным видам производства на дальнейшее снижение, что и подтверждает постепенное перенесение центра тяжести нашей промышленности на восток, предусмотренное постановлением XVI партс'езда.

Что касается, в частности, *выплавки чугуна*, то таковая намечается по 10 металлургическим заводам, входящим в состав объединения „Сталь“ — в 5.076.3 тыс. тонн (94.6%) и по Краматорскому заводу — в 290.0 тыс. тонн (5.4%), а по всем украинским заводам в целом, в 5.366.3 тыс. тонн. Иными словами, против 1930 г. (3589.3 тис. тонн) доменное производство УССР увеличивается на 49.5%.

В виду этого удельный вес украинского доменного производства в Союзном масштабе (8.240.0 тис. тонн) составит в 1931 г. 64,2% вместо

67,3% за 1930 г. Такое падение удельного веса УССР об'ясняется особым усилением доменного производства на существующих заводах Центра и Урала, а также пуском в 1931 г. нового гиганта-Магнитогорского металлургического завода на Урале.

Выделка стали на украинских заводах предусматривается на 1931 г. в 4.300,4 тыс. тонн, в том числе 4.080,4 тыс. тонн по заводам „Стали“ и 220,0 тыс. тонн по Краматорскому заводу. Таким образом, выпуск стали по УССР увеличится против 1930 г. (3115,9 тыс. тонн) на 37,8%, составляя к выделке стали по всему Союзу (9.160,0 тис. тонн) 46,5%, вместо 51,7% в 30 г. Иными словами, и здесь наблюдается, в силу тех же факторов, дальнейшее снижение удельного веса УССР.

Наконец, *производство проката* по всей Украине, не считая производства железных и стальных сварных и бесшовных труб, намечается за 1931 г. в 3.399,0 тыс. тонн, из коих 3.214,0 тыс. тонн по заводам „Стали“ и 185,0 тыс. тонн по Краматорскому заводу. Таким образом, при росте выпуска проката в сравнении с 1930 г. (2.601,5 тыс. тонн) на 30,5%, удельный вес УССР в Союзном масштабе (7.100,0 тыс. тонн) всетаки снижается с 52,8% в 1930 г. до 47,9% за 1931 г.

Что касается самого темпа форсирования производства, то лишь по выплавке чугуна Краматорским заводом предусматривается относительная стабилизация производства, в результате выпуска 290,0 тыс. тонн чугуна, вместо 287,0 тыс. тонн в 1930 г. Такое положение вызывается сильно изношенным состоянием доменных печей на названном заводе, в частности, его домны № 1. В то время вновь строящаяся на Краматорском заводе доменная печь № 4, ранее 1-й 32 г. пущена быть не может, в связи с задержкою как утверждения кредитов на это строительство, так и размещения заказов на импортное оборудование, в частности, на воздуходувные машины.

Намечаемый выше рост выпуска металлопродукции по основным видам металлургического производства УССР должен произойти в 1931 г. за счет нижеследующих главнейших факторов.

По доменному производству. В составе объединения „Сталь“ снимаются с консервации два доменных завода, а именно Кадиевский завод в Донбассе и завод б. Шодуар „С“ в Днепропетровске. Из имеющихся на первом заводе 3-х доменных печей вводятся, в порядке соответственного капитального оборудования, две печи №№ 1 и 3. Из них первая с полезным об'емом в 298 м³ и суточной выплавкою в 192 тонны, а вторая с об'емом в 422 м³ и суточной производительностью в 271 тонну. В то же время из 2-х доменных печей на заводе б. Шодуар „С“ намечается к задувке домна № 1, тоже капитально отремонтированная, с полезным об'емом в 470 м³ и суточным выпуском в 337 тонн.

В значительно большей мере предусматривается форсирование доменного производства на заводе „Сталь“ за счет пуска 4-х совершенно новых модернизированных доменных печей. Мощность этих печей резко повышается в порядке полной механизации их загрузки по американскому типу со скиповыми наклонными колошниковыми подъемниками, снижающими потребность в обслуживающем рабочем персонале до исключительного минимума. Пуск этих 4-х доменных печей намечается в нижеследующем порядке.

15-1—1931 г. усиливается доменный цех завода им. Томского новою домною № 5, являющейся вполне однотипной с „американкою“ № 4, пущенной на том же заводе 30-IX—1929 г., с полезным об'емом в 850 м³ и суточной выплавкою в 750 тонн. Намечавшийся же пуск на заводе им. Томского такой же новой домны № 6 в 1931 г. не состоится, в связи с исключительной задержкою строительных работ.

1-II—1931 г. пускается на Сталинском заводе домна № 3/6 с полезным объемом, в 610 м^3 рассчитанная на суточную производительность в 500 тонн.

1-VII—1931 г. состоится одновременно пуск 2-х доменных печей, именно: домны № 7 на заводе им. Дзержинского с полезным объемом 930 м^3 и суточной выплавкой в 840 тонн и домны № 2 на заводе им. Фрунзе, выпускающей в сутки 400 тонн чугуна, при полезном объеме в 600 м^3 .

Иными словами, против 1930 г. число действующих на украинском заводе „Сталь“ доменных печей увеличится, включая также и снимаемые с консервации, на 7 единиц, составляя, таким образом, в общем 38 домен. Кроме того, на Краматорском заводе продолжает работать 3 домны. Иными словами, общее число доменных печей, намеченных к действию на всех украинских металлургических заводах в 1931 г., вырастет в количестве 41 домны.

Фактором исключительной важности в деле форсирования доменного производства в целом и на украинских металлургических заводах в частности, является степень обеспеченности таковых сырьем и топливом, при том не только в количественном, но и в качественном отношении. Что касается, в частности, железной руды, то значительно накопление запасов таковой на рудниках Криворожья предreshает более или менее благополучно вопрос об обеспечении украинских заводов необходимыми запасами сырья в пределах лимитных норм таковых. В такой же плоскости представляется реальным окончательное прикрепление отдельных металлургических заводов к определенным рудникам Криворожья, в порядке проведения повагонной паспортизации отгружаемых в адрес отдельных заводов железных руд.

Окончательное же проведение в жизнь указанных мероприятий является реальной предпосылкой для обеспечения заводов—адресатов рудами однородного состава, что и гарантирует за ними однородный же состав доменной шихты, за счет, главным образом, максимального сужения амплитуды колебаний в железных рудах содержания кремнезема, в порядке снижения наличия такового до предельного минимума.

Между тем, такая установка имеет исключительное значение в деле повышения производительности доменных печей на украинских металлургических заводах, для которых, как известно, криворожские железные руды являются главнымшим основным сырьем.

И, действительно, в порядке такого максимального снижения содержания в криворожских рудах кремнезема, может быть значительно ослаблена тугоплавкость этих руд. Такое же усиление плавкости руды приводит автоматически к определенному сокращению расходования флюсов в виде известкового камня, что, в свою очередь, и вызовет определенное уменьшение кокса в доменной шихте. В конечном же итоге получается значительное улучшение использования полезного объема доменных печей и, вместе с тем, повышается пропускная способность таковых.

Однако, ставя в такой плоскости вопрос об улучшении сырья для доменного производства, необходимо таким же порядком разрешить также и вопрос о повышении качества доменного топлива, т. е. кокса.

К сожалению, в этом отношении действительность особого квартала рисует довольно неприглядную картину, сигнализируя за первую половину этого отрезка времени повышение зольности в донецком коксе до 15%. Само собою разумеется, что при таком исключительно высоком содержании золы в коксе резко снижаются возможности снижения коэффициента использования полезного объема доменной печи на тонну суточной выплавки чугуна. В виду сего такое в высшей степени ненор-

мальное положение с качеством кокса дальше ни в коей мере нетерпимо и требует принятия самых жестких и решительных мер для повышения качества доменного топлива до установленных норм, в смысле снижения зольности кокса согласно директивам, преподанным в этом отношении партией и правительством.

Эти директивы, фиксируя в пределе пятилетия снижение зольности до 5,0%, устанавливают таковую согласно последнему заданию, данному СТО в ноябре 1930 г. „Союзкоксу“, на 1931 г. не свыше 9,5%, в среднем, поквартально, при среднем расходовании угля на коксование до 1.333 тонн на тонну кокса.

Проведение этих директив в жизнь представляется вполне реальным, в порядке самого срочного окончания строительства центральных обогатительных угольных установок в отдельных районах Донбасса, а также не менее срочного отпуска на это строительство необходимых денежных средств. Осуществление всех этих мероприятий требует также и ввод в эксплуатацию новых мощных вполне модернизированных коксовых установок при украинских металлургических заводах, ибо лишь при условии надлежащей подготовки для коксования углей представляется возможность обеспечить работу этих установок максимальной эффективностью, в смысле доведения годовой пропускной способности каждой из них, в составе одной батареи, до 410.000 тонн вполне кондиционного кокса.

Что касается самого пуска новых коксовых установок на протяжении 1931 г. в пределах УССР, то таковой намечается следующим порядком.

1-IV—1931 г. должен состояться пуск дублирующих коксовых установок в Алчевском, Горловке и Днепропетровске, из коих каждая рассчитана на годовую производительность в 415.000 тонн кокса; 1-V—1931 г. предполагается к пуску дополнительная батарея при Рутченковской батарее на 200.000 тонн кокса; 1-VII—1931 г. вводится в эксплуатацию вторая батарея при заводе им. Дзержинского на 665.000 тонн и, наконец, 1-VIII—1931 г. — коксовая установка при заводе им. Томского с годовой пропускной способностью в 830.000 тонн, которая, таким образом, явится самой мощной из всех коксовых установок, действующих ныне в Союзе. Иными словами, годовая производительность всех указанных вновь пускаемых 6-ти коксовых установок, не считая опытной установки в Харькове, подлежащей пуску в том же 1931 г., должна выразиться, в общем итоге, в 2.940.000 тонн.

В результате сего баланс кокса по югу предусматривается на 1931 г. объединением „Союзкокс“ в следующем объеме: общая потребность всего юга в донецком коксе должна выразиться в 8.442.000 тонн, каковая потребность намечается к покрытию в объеме 8.398.000 тонн кокса кусковатостью более 15 мм. Получающийся же в связи с этим годовой дефицит в 44.000 тонн предположен к покрытию доменным антрацитом в 360.000 тонн. Указанный дефицит в коксе, однако, значительно увеличивается в 1 кв. 1931 г., выражаясь в 200.000 тонн и снижается во 2-ом кв. 1931 г. до 45.000 тонн. В дальнейшем же должен получиться избыток кокса, а именно в 3-ем кв. 1931 г.—113.000 тонн и в IV кв. 1931 г.—88.000 тонн, каковой избыток должен пойти на некоторое усиление запасов кокса при заводах, почти полностью истощенных.

Иными словами, во 2-ом полугодии 1931 г. напряженность коксового баланса должна смениться более или менее удовлетворительным состоянием такового.

Не меньшее значение в деле повышения производительности доменных печей и вместе с тем быстротходности таковых имеет вопрос о

надлежащей подготовке доменного сырья, применительно к практике, в частности, германских металлургических заводов, достигших в этом отношении определенных крупнейших успехов.

Вопрос о подготовке доменного сырья уже давно поставлен на очередь, в силу определенных директив, преподанных по этому делу партией и правительством; однако, он продвинут еще далеко не в достаточной мере, и в этом направлении приходится констатировать по отдельным украинским заводам определенный разнородный в том смысле, что лишь крайне незначительная часть таковых подошла к разрешению этого вопроса вплотную. Так, подготовка доменного сырья производится ныне, по существу, лишь на заводах им. Дзержинского и Сталинском.

В виду исключительных колебаний содержания кремнезема в криворожских железных рудах, а также в связи с их большой пылеватостью, подготовка таковых для доменной плавки сводится, главным образом, к предварительному спеканию таковых, в порядке *агломерации* на специальных *агломерационных фабриках*. Этим достигается, с одной стороны, относительно повышение содержания железа на единицу руды, в результате снижения в ней наличия пустой породы и вместе с тем—кремнезема, а с другой—определенная кусковатость. Последняя же обеспечивает равномерную и усиленную проходку подаваемого в доменную печь дутья по отдельным горизонтам таковой, что, в свою очередь, естественно усиливает быстроходность печей. Кроме того, при кусковатости руды избегается вылет рудной пыли из колошникового отверстия, естественно, снижающий процент выхода годного.

Постройка аггломерационных фабрик проходит в двояком направлении, а именно, наряду со строительством таковых на самых местах добычи руды, таковые сооружаются также и при самых металлургических заводах. Последние же предназначаются, в частности, для спекания рудной мелочи, всетаки выносимой до известной степени, но, во всяком случае, в значительно меньших количествах, даже при наличии кусковатых руд, что и объясняется отчасти естественной раструской руды при транспортировке и выгрузке; кроме того, аггломерационные фабрики при металлургических заводах будут спекать руды, поскольку аггломерация таковых не будет еще полностью охвачена строящейся уже в Кривом Роге аггломерационной фабрикой. Пуск этой фабрики, в объеме ее первой очереди, рассчитанной на годовую производительность в 100.000 тонн аггломерата, должен состояться в 1931 г. с тем, чтобы в 1932 г. названная фабрика уже работала полностью, с доведением годовой пропускной способности таковой до 1 мил. тонн аггломерата.

В то же время уже приступлено к постройке аггломерационных фабрик при некоторых украинских металлургических заводах, но, конечно, значительно меньшей емкости, в сравнении с производительностью Криворожской фабрики. Такие фабрики строятся уже, в частности, при заводах им. Петровского в Днепропетровске им. Дзержинского в Каменском и им. Томского в Макеевке. Пуск всех этих фабрик состоится на протяжении 31 г. В результате сего, все указанные заводы будут проплавливать, наряду с сырой рудой, также и аггломераты, что и должно, повторим, резко повысить быстроходность их доменных печей.

Что же касается подготовки для доменной шихты *известняка*, то такая сводится, в основе, к дроблению его. Последнее уже имеет место на Сталинском заводе. Однако, в порядке проведения механизации этой операции на месте самой добычи известняка, в частности, на Еленовских карьерах, кусковатость такового будет ограничена определенными лимитами, в пределах от 20 до 126 мм. Наряду с этим, проводится повагонная паспортизация известняка, в целях обеспечения по-

ступления на металлургические заводы известняка определенного анализа, в смысле, в частности, равномерного содержания в нем кремнезема, колебания коего дают исключительную амплитуду, а именно от 0,5 до 10,0%.

Беря в основу проведение в жизнь всех намеченных мероприятий, коэффициент использования полезного объема доменной печи на тонну суточной выплавки чугуна предусматривается на 1931 год, в частности, по всем украинским металлургическим заводам „Сталь“ к снижению до 1,33 м³ после того, как на 1929-30 г. этот коэффициент был задан в 1,43 м³ фактически же, в связи с плохими результатами выполнения производственных заданий названными заводами, последние смогли снизить этот показатель только до 1,57 м³, причем лишь один Сталинский завод сумел оправдать свое задание в этом отношении, дав 1,35 м³. Ориентация же на 1,33 м³ в 1931 г., т. е. в третьем году пятилетки, вызывается тем, что в пределе пятилетия этот коэффициент должен дать по украинским заводам „Сталь“ в целом 1,20 м³. Последнее же задание является вполне реальным, с одной стороны, в связи с дополнительным пуском к тому времени целого ряда новых доменных печей американского стандартного типа, полностью механизированных, а с другой — в виду того, что все вышенамечаемые рационализаторские мероприятия уже будут осуществлены на деле полностью.

Следует еще отметить, что предусмотренное на 1931 г. форсирование доменного производства, в частности, на заводе „Сталь“ представляется вполне осуществимым также и в связи со значительным улучшением на названных заводах *воздуходувного хозяйства*, насколько на большинстве из них уже пущены новые газовоздуховные машины германской фирмы „Эргардт и Земер“, мощностью каждая в 3.850 л. с.

Однако, проведение в жизнь намеченных мероприятий в области улучшения снабжения украинских металлургических заводов сырьем, в частности, железной рудой и минеральным топливом парализуется, как показала истекшая часть особого квартала, в самой резкой степени исключительно серьезными неполадками и перебоями в работе *железнодорожного транспорта*. Между тем, создавшееся на желдор. транспорте положение должно в значительной мере обостриться в зимние месяцы, отличающиеся, в силу наших особых климатических условий, почти перманентными сильными морозами и снежными заносами. Наряду с этим, и самое транспортное хозяйство отдельных металлургических заводов, в частности, на заводах им. Петровского, Дзержинского, Томского и Ворошилова все еще по своей емкости отстает от бурно растущей пропускной способности основных производственных цехов, в особенности, доменного. В результате сего получается, наряду со значительными простоями подвижного состава под сырьем и топливом, серьезные задержки в подаче порожняка под отгрузку готовой продукции, что, в свою очередь, вызывая сильное накопление готовой продукции на складах отдельных заводов, отражается в резкой степени на финансовой работе таковых, а, в конечном итоге, и на темпе снижения себестоимости.

Все указанные факторы требуют принятия самых решительных мероприятий в деле оздоровления работы железно-дорожного транспорта, в целом и заводского, в частности, параллельно с максимальным усилением выпуска саморазгружающихся большегрузных вагонов. Сугубо подчеркивая этот момент, нельзя, вместе с тем, не отметить особо, что такие перебои в обслуживании железно-дорожным транспортом перебросок сырья и топлива на металлургические заводы сводят безусловно на нет весь эффект прикрепления отдельных заводов к определенным рудникам, а коксовых установок — к угольным шахтам. И, действительно, при наличии конвенционных запрещений, адресовка маршрутов, грузен-

ных железной рудой и коксующимися углями, меняется, и этим в корне срывается правильная шихтовка доменной и коксовой завалок на одном и том же предприятии однородными сырьем и углями.

Между тем, темп отгрузки кокса в условиях дальнейшего форсирования доменного производства, предусмотренного на 1931 год, является фактором исключительной важности. Действительность же особого квартала показывает как раз в отношении усиления снабжения коксом довольно мрачную картину, когда запасы такового при заводах снижаются порою даже до 3-х часов. Такое положение вызывает свертывание производства и даже выдувку некоторых домен или же, в лучшем случае, работу таковых на полуходе. Дальше такое положение безусловно недопустимо: необходимо провести самые решительные жесткие меры к усилению перебросок жирных углей на коксовые установки и, в свою очередь, полностью обеспечить заводы нужным коксом, доводя запасы его на самых заводах до нормального лимитного объема.

По сталелитейным цехам. Число бессемеровских конверторов (8 единиц), с общим тоннажем в 92 тонны, на заводах им. Петровского, Дзержинского и Рыкова за 1931 г. против 1930 г. не изменится. Поэтому форсирование выпуска бессемеровской стали предполагается за счет усиления и рационализации загрузочных и уборочных средств и улучшения воздухоудного хозяйства. Наличие же *мартеновских печей* на украинских металлургических заводах даст в 1931 г. определенный рост после того, как уже в особом квартале (октябрь—декабрь 1930 года) состоялся и намечается пуск следующих 5 мартенов: № 10 с тоннажем в 100 тонн на заводе им. Петровского, № 5 той же емкости на заводе им. Рыкова, 60-тонный мартен № 2 на заводе им. Либкнехта и 50-тонный мартен № 5 на Краматорском заводе; кроме того, пускается в том же особом квартале переоборудованная 50-тонная мартеновская печь № 4 на заводе им. Ильича. В течение же 1931 года предполагается ввести в эксплуатацию дополнительно следующие мартеновские печи:

ЗАВОДИ	№№ мартенов	Тоннаж	Время пуска
Им. Дзержинского	11, 12, 13	По 100 тонн	1-IV 1931 г.
Сталинский	8 и 9	—	1-I 1931 „
Им. Томского	1, 2, 3, 4	„ 125 „	1-VIII 1931 „
„ Либкнехта	3	„ 60 „	1-I 1931 „
„ „	4	—	1 III 1931 „
Всего	11 печей	—	—

Иными словами, из всех украинских металлургических заводов, не считая заводов „малой металлургии“, намечено к работе всего 84 мартеновские печи, в том числе 79 мартенов по заводам, входящим в состав „Стали“, и 5 печей на Краматорском заводе.

В частности, в результате почти полного пуска (1932 г. пускается мартен № 5 в 60 тонн) нового мартеновского цеха на заводе им. Либкнехта, положено начало к надлежащему обеспечению этого завода собственной заготовкой, необходимой ему для выделяемых им стальных бесшовных труб.

Иными словами, лишь в 1931 г. украинская черная металлургия вступает решительно на путь ликвидации „узкого места“, которое пред-

ставляет собою сталелитейные цеха на ее заводах, в связи с исключительной малоемкостью таковых, в сравнении с гораздо большей пропускной способностью доменных цехов, а также прокатных цехов. Такая же ликвидация этих узких мест должна привести к решительному изжитию дефицитности черного металла в нашей стране, в частности по линии прокатных изделий.

Помимо ввода в эксплуатацию перечисленных новых мартеновских печей, отмеченное выше форсирование выпуска стали, в частности, мартеновской украинскими металлургическими заводами предусматривается за счет усиления и рационализации работы отгрузочных и разгрузочных средств в мартеновских цехах, а также улучшения теплофикации таковых, в порядке увеличенного расходования в мартенах коксовых отходящих газов, калорийность которых доходит, как известно, до 4000 единиц, по мере сокращения расходования генераторных газов, из за значительной изношенности самих генераторов. Наряду с этим, предполагается также и дальнейшее усиление нефтификации мартеновских печей.

В результате сего намечается повышение средне-суточного объема стали с 1 м² по мартеновской печи довести, в частности, по заводам, входящим в состав „Стали“, до 3,94 тонны, причем по вновь пускаемым мартенам, в связи с еще неполной эффективностью работы таковых, этот показатель предусматривается пока что в 4,60 тонны.

Усиление теплофикации мартеновских печей, а также форсирование доменного производства дают предположение о возможности снижения простоев мартеновских цехов на украинских металлургических заводах в 1931 г. до 14%. Такая установка является тем более реальной, что, в связи с полным пуском нового силикатного Пантелемоновского завода, украинские металлургические заводы обеспечиваются снабжением необходимыми им огнеупорными изделиями надлежащего качества. Это же обстоятельство является определенной предпосылкой для снижения, в частности, текущих ремонтов в мартеновских цехах до минимума.

Следует еще отметить, что тот же темп форсирования, в частности, мартеновского производства увязывается всецело также и с бесперебойным снабжением украинских заводов железной и стальной ломью, в порядке как получения таковой со стороны, так и максимальной мобилизации заводами своих собственных ресурсов оборотной лому.

Общую потребность в железной и стальной лому со стороны украинских металлургических заводов следует оценить, ориентировочно, на весь 1931 г. в 1,5 млн. тонн. Применительно к практике последних лет, минимальные обязательные контингенты лому, подлежащие сдачи отдельными отраслями промышленности, а также НКПС'ом, акц. о-ву „Рудметаллторг“, имеют быть своевременно установлены ВСНХ СССР, с распределением таковых по отдельным республикам Союза.

Однако в связи с возрастающей дефицитностью металлической лому, представляется настоятельная необходимость в максимальной мобилизации имеющихся еще в распоряжении украинской тяжелой индустрии ресурсов лому, в порядке срочной реализации неликвидного имущества. Наряду с этим, и самое акц. о-во „Рудметаллторг“ должно принять самые решительные меры, в целях полного изъятия все еще имеющихся в достаточной мере в распоряжении, в частности, НКПС'а запасов лому. Такого рода мероприятия тем более необходимы, что уже усиленное форсирование металлургического производства в особом квартале успело поглотить крупное количество лому, намечавшейся к изъятию приказом ВСНХ СССР от 16-X 1930 г. в объеме 600.000 тонн по всей стране, в том числе 220.000 тонн за счет использования собственных ресурсов заводов.

При этом безусловно необходимо провести полную рационализацию в деле *сортировки* ломи, по примеру мировой и, в частности, североамериканской практики, ибо проводимая у нас *сортировка* ломи не отличается надлежащей тщательностью, что и отражается в высшей степени пагубно на самом качестве выпускаемого заводами металла, в смысле резких колебаний его химического состава, в частности, содержания углерода. Последнее же обстоятельство имеет исключительно вредное влияние в деле повышения физических свойств стали, в особенности, в порядке необходимого снижения ее упругости, вязкости и свариваемости.

Прокатное производство. Отмеченное выше форсирование выпуска проката не предполагает увеличения наличия работающих *чистовых прокатных станов* против 1929-30 г. Иными словами, на всех украинских металлургических заводах „Стали“ будет работать всего 54 чистовых прокатных стана, а на Краматорском заводе 3 стана, т. е. в общем 57 станов.

В виду такой стабильности наличия агрегатов в прокатных цехах, предусматриваемый рост производства должен произойти за счет, главным образом, рационализаторских мероприятий. Эти мероприятия, проводятся в области максимального использования пропускной способности прокатных станов, путем дальнейшего переоборудования электроснабжения, усиления механизации отдельных операций, за счет сокращения обслуживающего рабочего персонала. В связи с усиленной выделкою болванки должна произойти увеличенная и более равномерная загрузка прокатных станов, что и приведет к большему уплотнению рабочего дня. Наконец, будет проведена рационализация работы колючев и нагревательных печей, а также транспортного оборудования в прокатных цехах.

Таким образом, в конечном итоге, должны резко снизиться простои в прокатных цехах, которые и выразятся, в результате проведения в жизнь всех указанных мероприятий, за 1931 г. в 14%. Что же касается, в частности, сокращения простоев за счет улучшения снабжения прокатных цехов электроэнергией, то таковое должно произойти, в особенности, на заводах им. Петровского, Ленина, Томского, Ворошилова и Ильича. Так, в частности, на последнем предусматривается в 1931 г. полный пуск вновь сооруженной электростанции, строительство которой происходило вообще в особо ударном порядке и в этом отношении приходится отметить новые рекорды нашего промышленного строительства.

Наконец, говоря о черновых станах, необходимо отметить пуск в феврале 1931 г. на заводе им. Ворошилова, в Алчевском, заготовочного стана ϕ 600 м.м., снимаемого с консервации, в порядке надлежащего восстановительного ремонта.

Что касается, в частности, выпуска *бесшовных стальных труб* украинскими заводами, входящими в состав объединения „Сталь“, то рост этого производства увеличивается в 1931 г., в частности, как на заводе им. Либкнехта в Нижнеднепровске, так и на Новотрубном заводе в Мариуполе. При этом на первом из этих заводов выпуск труб должен дать определенный рост за счет снабжения завода собственной болванкой, а на Ново-Трубном Мариупольском заводе в результате изжития „детских болезней“, вполне естественных в таком сложном производстве, которым является по существу и выделка стальных бесшовных труб.

В результате приведенной выше динамики валового выпуска продукции — „производства брутто“, объем *валовой продукции* по всем украинским металлургическим заводам намечается за 1931 г. в 919.400

тыс. руб., из расчета неизменных цен на 1926-27 г.; в том числе по заводам, входящим в состав „Стали“—844.400 тыс. руб., по объединению „Стальмост“—38.000 тыс. руб. и по Краматорскому заводу—37.000 тыс. руб.

Что касается *показателей по труду*, в частности, по украинским заводам „Стали“, которые, в виду доминирующего положения этих заводов, являются характерными и для всей украинской черной металлургии, в целом, то они должны дать за 1931 г. следующую динамику.

Таблица № 2

С т а т ь и	За 1930 г. абсол.	На 1931 г.	
		Абсол.	% к 1930г.
Ср. месячное списочное число рабочих . .	91.991	102.631	111.6
„ „ выработка на 1 рабочего . .	Р. 508.50	Р. 685.07	134.6
„ „ заработок на 1 рабочего . .	„ 79.44	„ 87.40	110.1

Иными словами, при форсировании выпуска валовой продукции по указанному заводу в 1931 г. (844.400 тыс. руб.), против 561.329.8 тыс. руб. за 1930 г.. т. е. на 50,4%, средне-месячное списочное число рабочих, задолженных на украинских заводах, дает в том же разрезе лишь рост на 11,6%. Параллельно с этим, средне-месячная выработка на 1 рабочего повышается в значительном меньшем размере, а именно только на 10,1%. Таким образом, приведенная динамика показателей по труду и их взаимоотношение создают вполне благоприятные предпосылки для выполнения украинскими заводами „Стали“ заданий по снижению себестоимости в 1931 г.

Себестоимость черной металлопродукции. В порядке осуществления заданий, преподанных пятилетним планом за 4 года, украинская черная металлургия должна снизить себестоимость своей продукции за тот же отрезок времени на 30%. Исходя из этих заданий, в частности, украинские металлургические заводы, входящие в состав „Стали“, должны за 1931 г. дать снижение этой себестоимости, против 1930 г., на 10,0%.

Такое снижение себестоимости намечается за счет нижеследующих расходных статей: в порядке сокращения норм расходования сырья и основных материалов—0,99%, тоже по топливу—2,65% и по вспомогательным материалам и запасному оборудованию—0,95%, по зарплате—5,78%, по амортизации—0,48% и по прочим расчетам—0,62%, т. е. в общем итоге—11,47%. В то же время предусматривается повышение стоимости внешнего транспорта на 0,77% и начислений и накладных расходов на зарплату—0,70%, т. е. себестоимость повышается на 1,47%. Таким образом, в конечном результате, снижение себестоимости и должно выразиться в 1931 г. на 10,0%.

Отмеченное в предыдущем абзаце *сокращение норм расходования сырья, топлива и основных материалов* в 1931 г. по украинским заводам „Стали“, за счет приведенных ранее факторов, в смысле, в частности, улучшения качества сырья и топлива должно выразиться следующим порядком (см. табл. сл. стр.).

В целях реального обеспечения намеченного темпа снижения себестоимости металлопродукции украинской черной металлургией, в целом,

Таблица № 3

Динамика Технических Расходных Коэффициентов

Статьи	Расход на 1 тонну годового		
	1930 г.	1931 г.	% 1931 г. к 1930 г.
Доменное производство			
Расход железной руды	1.618	1.565	96,7
„ кокса	1.130	1.055	93,4
„ известняка	0.542	0.525	96,9
Мартеновское производство			
Расход свежего чугуна	0.621	0.558	89,9
„ условного топлива	0.265	0.244	92,1

и заводами „Стали“, расположенными в пределах УССР, в частности, намечается проведение в жизнь в 1931 г. нижеследующих мероприятий:

По сырью. Производится окончательное *прикрепление заводов* к определенным *рудникам* с полным учетом всех особенностей каждого завода, с обеспечением в тех же целях бесперебойной переброски маршрутов с железной рудой в обусловленные адреса потребителей.

Выполняются директивы о постановке дела *сортировки и подготовки* как доменной, так и мартеновской шихты, более или менее уже проведенных на заводах им. Дзержинского и Сталинском, в порядке ускоренного строительства аггломерационных фабрик, сортировок, а также камнедробилок на известковых карьерах и, наконец, рационализации разделки и сортировки на заводах оборотного металла-ломи, расходуемого в мартеновских печах, путем увязки работы копровых цехов с мартеновскими.

По топливу. Повышается качество кокса в смысле максимального снижения его зольности и сернистости, а также повышения его физических качеств, в порядке устранения мусора, губки, недопада и т. п. Обеспечиваются коксовые установки коксующимися углями, путем постановки таковых исключительно на нужды коксования.

По труду. Принимаются решительные меры к изжитию *текучести рабочего состава*, в смысле снижения процента убывших к общему числу рабочих (возросшего с 5,4% за 1928-29 г. до 10,4% в сентябре 1930 г., причем по отдельным месяцам 1929-30 г. текучесть доходила до 20-22%), в порядке улучшения продовольственного и промтоварного снабжения рабочих, улучшения жилищных, бытовых и культурных условий, путем усиления, в частности, жилстроительства. Наряду с этим, представляется необходимым установить особое преимущество для рабочих, проработавших на одном заводе длительный срок, выдвигать на квалифицированную работу особо-отличившихся рабочих, организовывать переквалификацию значительных слоев рабочих, провести общественную самоконтрактацию и, наконец, установить административные взыскания и лишение ряда преимуществ злостных летунов.

Улучшается и углубляется работа по руководству массовой экономработой, соцсоревнования, ударничества производственных советов, рабочего изобретательства.

Проводится директива об единоначалии в порядке максимального усваивания таковой в цехах, в частности, цеховыми мастерами.

В целях установления четкого межцехового планирования осуществляются следующие мероприятия:

Устанавливается четкая работа транспортных цехов в отношении к основным цехам заводов.

Усиливается работа механических цехов, в порядке увеличения сменности и обеспечения запасными частями оборудования, в целях, в частности, снижения простоев, вызываемых, в особенности авариями.

Увязываются взаимоотношения между основными и подсобными цехами, путем координации их взаимной ответственности, в частности, в деле очередности в выполнении заказов основных цехов подсобными.

Согласовывается работа доменных цехов с мартеновскими и бесемеровскими, в порядке своевременных перебросок жидких чугунов на сталелитейное производство, наряду с рациональным и своевременным использованием емкости литейных дворов.

Урегулируется систематический осмотр цехового оборудования и производится своевременно профилактический ремонт для избежания аварий и вызываемых ими простоев.

Что касается, в частности, вопроса о *мобилизации материальных запасов*, то на всех украинских металлургических заводах установлены определенные лимиты наличия таковых. В связи же с острой дифицитностью почти всех разновидностей материалов, в том числе, в особенности, сырья и топлива, особых накоплений запасов таковых на указанных заводах не наблюдается. Напротив, даже имеется острый недостаток, в частности, стройматериалов. В отношении же запасов кокса следует вновь отметить, что таковые сокращались иногда до катастрофических размеров, что даже вызывало необходимость, повторяем, во временной приостановке доменных печей.

Иначе дело обстоит с запасами на металлургических заводах *готовой продукции*. Здесь приходится констатировать временами определенные *излишки*. Однако, эти накопления вызывались в значительной мере несвоевременной подачею порожняка под отгрузку заводами продукции, в связи с чем план отпуска таковой на рынок был выполнен заводами „Стали“ за 1930 г. далеко не полностью.

Наряду с этим, приходится отметить значительный об'ем *оседания готовой продукции* на украинских металлургических заводах, в порядке использования ими таковой для капитального строительства. В этом отношении была проделана в 1930 г. и продолжается поныне большая работа сбытовых контор „Стали“ по выявлению этих излишков, в силу постановления СТО от 16-IV и 12-IX 1930 г. В результате этой работы были установлены определенные лимитные нормы для расходования металлургическими заводами своей же продукции на капитальное строительство, а выявленные в связи с этим, излишки были переброшены на заводы, остро нуждающиеся в таковой.

Такую работу по выявлению излишков металла на заводах изготовления, в особенности, в современных условиях исключительного обострения дефицитности черной металлопродукции, надлежит еще более углубить и рационализировать.

Реконструкция и новое строительство. В силу постановлений XVI пертс'езда, центр тяжести Союзной промышленности, в целом, и черной металлургии, в частности, переносится, на основе целого комплекса политико-экономических и технических факторов, в перспективе дальнейшего разворачивания нашего народного хозяйства, с юга и с запада на восток, в порядке создания в этом районе второй мощной

угольно-металлургической базы, обеспечивающей полностью строительство металлургических заводов-гигантов и дальнейший размах производства на этих заводах.

В связи с этим, темп реконструкции существующих заводов и сооружения новых заводов, в частности, на территории УССР снижается временно до некоторой степени, с перенесением завершения соответственных строительных работ на некоторых украинских металлургических заводах за пределы первого пятилетия.

Однако, согласно приказу ВСНХ СССР от 22-X 1930 г. за № 2195, строительство новых южных гигантов, Мариупольского металлургического завода и завода „Днепросталь“, а также реконструкция заводов им. Дзержинского и им. Томского, включая сооружения при этих заводах новых мощных электростанций, причислены к ударным стройкам, в смысле первоочередного их снабжения, в пределах полной потребности этих предприятий в оборудовании, строительных материалах, рабочей силе, технических кадрах и финансировании.

В виду всех этих факторов и соображений, общие капитальные затраты по реконструкции и расширению, а также и новому строительству на украинских металлургических заводах должны выразиться, не считая затрат по коксовому строительству, за 1931 г. в общей сумме порядка 299.941 тыс. руб. Такая установка и должна обеспечить темп форсирования металлургического производства на Украине, предусмотренный последним вариантом пятилетнего плана, под лозунгом „пятилетка 4 года“. В указанную общую сумму не входят капитальные затраты на 1931 г. по Краматорскому металлургическому заводу, ибо таковые включены в общий итог капитальных затрат по Краматорскому машиностроительному заводу, как существующему, так и вновь строящемуся.

Из намеченной общей суммы в 299.941 тыс. руб. предусматривается на реконструкцию и расширение, а также на капитальный ремонт по украинским заводам „Стали“ 282.941 тыс. руб., включая и указанные выше ударные стройки, а по заводам объединения „Стальмост 17.000 т. руб.

В частности, по ударным стройкам на заводе им. Дзержинского намечается 47.763 тыс. руб., в том числе на реконструкцию и расширение 37.887 тыс. руб., и на заводе им. Томского 52.966 тыс. руб. по линии реконструкции и расширения, а всего 64.195 тыс. руб.

Кроме этих затрат, предусматривается на новое строительство Мариупольского завода 40.000 тыс. руб. и по заводу „Днепросталь“ 60.000 тыс. руб., а всего на строительство новых заводов в пределах УССР 100.000 тыс. руб.

Следует, в заключение, отметить, что кредиты, ассигнованные на реконструкцию и расширение, были использованы в 1929-30 г. заводами „Стали“ крайне слабо, в результате чего на целом ряде заводов, в частности, на ударном строительстве завод им. Томского, получились серьезные прорывы, которые и подлежат ликвидации в самом срочном порядке.

А. СОЛОВЬОВ

Виробничий зв'язок колгоспів з машино-тракторними станціями й кущами

1. Колективи, зв'язані і не зв'язані з МТС та кушовими об'єднаннями. Ті величезні зрушення, що сталися в розвиткові колгоспного руху в цьому календарному році, в загальних своїх рисах уже відомі досить добре. Збільшення числа колгоспів і широчення охоплення ними селянських одноосібних господарств, що дало колгоспам на весні цього року більш як одну третину всього сільського населення; ще більший зріст засівної площі колективного користування; набагато вищий ступінь усупільнення робочої худоби і збільшений відсоток усупільнення продуктивної худоби: нарешті, значне побільшення колгоспів і переростання нижчих організаційних форм у вищі, при чому на перше місце стала артіль замість товариства спільного обробітку землі, яка форма досі була переважна — усі ці факти твердо закріплені цим „роком великого перелому“ і добре відомі кожному з нас.

Але мало хто знає про ті господарські або виробничі зміни, що сталися в результаті хуткого темпу колективізації цього року. Що ж то за зміни? В яких формах вони виявилися? Які великі ці зміни і що спричинилось до них? — На ці та й на цілий ряд інших питань, зв'язаних з соціалістичною реконструкцією сільського господарства, мало хто з робітників, навіть котрі б і цікавилися колективним рухом, зуміють відповісти скільки небудь точно.

Далеко не претендуючи на повноту висвітлення цих великої ваги питань колективізації, ми все ж таки спробуємо подати хоч би побіжну характеристику виробничої діяльності колгоспів за останні два роки, використавши для цього, поперше, результати глибокого опрацювання перепису колгоспів 1929 року на Україні і, подруге, опубліковані економ. стат. сектором Держплану СРСР та Колгоспцентром підсумки поспільного обліку колгоспів на весні цього року^{*)}. І ті й другі підсумки, дарма що обсяг програми обслідування був різний, дають можливість порівняти дані 1929 і 1930 років з погляду виробничого зв'язку колгоспів з МТС і з кущами, бо ж і перепис 1929 року і поспільний облік 1930 року при розробленні вирізняли колективи, зв'язані з цими енергетичними базами і не зв'язані. Розуміється, обсяг матеріалу й першого й другого року, а також і співвідношення між цими типами колгоспів були дуже відмінні уже через ті хоч би колосальні зрушення в колективізації 1930 р., про які була мова вище. Але це зовсім не перешкоджає проаналізувати наявні статистичні матеріали саме з згаданого погляду, щоб розглянути, в чому ж полягають основні відміни одного обліку колгоспів від другого, і які саме статутіві форми кожного з них мають найбільш характерні відміни.

Великий матеріал і ряснота у ньому статистичних таблиць примушують нас обмежитися тут вивченням тільки самої України. Найголовніші питання, що їх маємо тут висвітлити, це будуть питання про організацію польової площі, техніку рільництва, про озброєність с.-г. ремонентом, живу та мехнічну тяглову силу, розмір та склад основних засобів виробництва, заборгованість і про деякі інші сторони господарської діяльності колективів того й другого типу.

^{*)} Див. „Колхозы накануне XVI с'езда ВКП(б). Предварительные итоги“, а також видання е. с. сектора Держплану „Социалистическое переустройство сельского хозяйства СССР между XV и XVI с'ездами ВКП(б)“.

Та, перш ніж вдаватися до статистичного матеріалу, треба з'ясувати, що ж саме розумілося при опрацюванні перепису під кожним із названих типів. В інструкції про опрацювання матеріалів обслідування с.-г колективів 1929 р. дано таку схему групування їх. Статутіві форми колективів комуни, артілі і сози поділяються на дві категорії — на тих, що мають якусь колективну продуктивну галузь сільського господарства і на тих, що не мають ніякої продуктивної галузі, при чому під останньою розумілося: колективні багатолітні насадження, велику рогату худобу, дрібну худобу, птицю, вулики з бджолами, засів польовий або присадибний. Колективи з *продуктивною галуззю* — а тільки їх ми й братимемо в нашій аналізі матеріалу — і собі поділяються на дві категорії: що *мають виробничий зв'язок* з машинотракторними станціями, тракторними колонами й кушовими об'єднаннями (з тракторами) і що не мають виробничого зв'язку з цими організаціями. Кожну з цих двох груп ми розглянемо по лінії статутівих форм, не торкаючись, однак, іншого дрібнішого поділу (за розмірами вартости основних засобів виробництва).

Вельми є характерне кількісне співвідношення між різними типами колгоспів за обидва роки, що можна бачити з такої таблички:

Табл. № 1

Типи колгоспів	Число колгоспів		Теж у %			
	1929 р.	1930 р.	1929 р.	1930 р.	1929 р.	1930 р.
I. Колгоспи без продукт. галузі	4511	78	31,6	0,4	—	—
II. Колгосп. з продукт. галуззю	9799	20667	68,4	99,6	100	100
В тім числі: а) зв'язані з МТС і з КО	745	3983	5,2	19,1	7,6	19,2
б) не зв'язані	9054	16684	63,2	80,5	92,4	80,8
Разом	14310*)	20745	100	100	—	—

Як показує обслідування, 1929 року близько $\frac{1}{3}$ колгоспів не мало продуктивної галузі (31,6%), а 1930 року ця категорія колективів уже майже зовсім зникла; тому, порівнюючи за два роки лише групу колгоспів з продуктивною галуззю, бачимо, що відсоток зв'язаних з МТС колгоспів зріс у $2\frac{1}{2}$ рази, а абсолютний приріст був в 1930 р. більший, ніж у п'ять разів, відсоток не зв'язаних зменшився, хоча абсолютне число їх, завдяки величезному росту колективізації в цім році, звичайно, набагато збільшилось.

Такий перерозподіл стався від того, що енергетична база машинотракторних станцій та кушів у цім році вельми зросла проти минулого року, як в результаті збільшення тракторів взагалі на Україні, так і в результаті концентрації їх після переходу чималого числа тракторів з окремих колгоспів у розпорядження НТС і кушових об'єднань. Це треба мати на увазі, розглядаючи далі статистичні дані за обидва зазначені роки.

*) Примітка. До підсумку 1929 р. не ввійшло 3.302 машинових товариства, як колективи не статутівих форм.

II. Зростання колективізації найголовніших елементів с.-г. виробництва. Щоб ясно собі визначити ті колосальні зрушення, що сталися останнього року, і показати далі перспективи колективізації сільського господарства України, подамо тут основні числа, що характеризують зростання колективного руху. Взявши за відправні пункти моменти щорічних переписів колгоспів, здебільшого 1-VI для 1927 року, 1928 р. і 1929 р., і 1-V для 1930 р., матимемо такі динамічні показники:

Табл. № 2

Час обслідувань	Число колгосп.	Число об'єдн. госп у тис.	Населення в них у тис.	Засів площа у т. га	Кількість колект. роб. худоби у тис.	Кількість колект. корів у тис.
На 1-VI 1927 р.	5556	66,3	273,5	267,0	14,2	8,5
„ „ 1928 р.	9734	122,4	576,2	310,9	25,4	9,6
„ „ 1929 „	14190	281,0	1282,0	958,1	54,6	18,8
„ „ 1930 „	20715	1911,3	8552,6	9912,9	1336,4	161,5
У % до поперед. року						
1928 до 1927 р.	174,9	184,6	210,7	116,4	178,9	112,9
1929 до 1928 „	145,8	229,6	222,5	308,2	215,0	195,8
1930 до 1929 „	146,0	680,2	667,1	1034,6	2447,0	859,0

Пояснити наведені числа нема чого, але треба звернути увагу на факт різного росту найголовніших показників: число колгоспів зросло в 1930 р. проти 1929 р. тільки в $1\frac{1}{2}$ рази, а число об'єднаних господарств і населення в них у 6,8—6,7 разів; ще більше зросла засівна площа — у 10 разів, а робочої худоби побільшало мало не в 25 разів і навіть усупільнення одної з найголовніших підпор одноосібного селянського господарства — корів — дало збільшення в 8,6 раза.

Безпосереднім наслідком такого темпу колективізації основних елементів господарства мало бути побільшення колгоспів. І справді, якщо 1928 р. на 1 колгосп припадало пересічно тільки 12,6 господарств, а 1929 року 19,3, то року 1930 їх уже припадає 92,5. Але далеко більше колгоспи, виросли на розмірах засівної площі: 1928 року ми мали колгоспи, які не набагато перебільшували велике одноособове (куркульське) господарство — 32,4 га; 1929 року землі побільшало вдвоє — 66,4 га, а року 1930 пересічний розмір усупільненої засівної площі уже дійшов 480,8 га, збільшившись у 15 разів проти 1928 року і в 7 разів проти попереднього року. Зрозуміло, що й загальна вартість основних засобів виробництва теж зросла у багато разів — від 2996 крб. пересічно на 1 колгосп в 1928 р. вона збільшалась до 5.750 крб. наступного року і до 14 тис. крб. 1930 року; і якщо 1928 року колгоспів, що мали засобів виробництва до 3 тис. крб., було 56% до загального їх числа, то в 1930 р. їх було тільки 19%, а таких, що мали засобів виробництва більш як на 15 тис. крб., було 26,9% (в 1928 р. таких було лише 3,5%). Так само і з площею колективізованого засіву: великих колгоспів з площею, більшою від 630 га в 1930 р. було близько $\frac{1}{4}$ всіх колгоспів (22,6%), тим часом як у 1929 р. їх було менше від 1%.

Наведені дані досить виразно характеризують кількісні і якісні зміни, що сталися останнього року в розвиткові колгоспного руху. Про останні, якісні, показники, наочно говорить і розмір усупільнення засівів та худоби в колгоспах, цебто відношення колективної їх частини до всього засіву і всієї худоби, що перебуває в колективному й індивідуальному користуванні членів колгоспів: колективний засів 1928 року становив 44,4%, 1929 року — 79,4% і 1930 року — 86,9%; колективізована робоча худоба відповідно 27,8% — 44,3% — 94,7% і усупільненні корови 11,1% — 15,3% — 16,5. Таке велике усупільнення значною мірою залежало від того, що нижчі форми колективів переростали на вищі: в 1928 і 1929 р.р. переважною формою були товариства спільного обробітку землі — їх було майже $\frac{3}{4}$ усіх колгоспів (74-74,5%), а артіль було тільки 23,5 — 22,6% і комун 2,7 — 2,9%; зовсім інший розподіл маємо 1930 року: основна форма тепер артіль — 52,9%, а питома вага созів зменшилась до 42,5%; сильний відносний ріст дали й комуні — 4,2%. Колективізація сільського господарства твердо стала на вищий ступінь, і можна бути певним, що в дальшому розростанні колективного руху артіль буде завойовувати все поважніше місце.

Оце такий загальний фонд колективізації сільського господарства України за два останні роки, на ньому ми й маємо розглянути найбільш одмітні риси двох згаданих типів колгоспів. Основою цієї одмітності, розуміється, є та технічна база, яку являють собою МТС і куші, що складається головню з чималого тракторного парку з відповідним асортиментом машин і знаряддя. Але не треба забувати, що 1929 р. і 1930 р. дуже між собою тут різняться, як про це була вже мова в першому розділі: тракторна база МТС і кушових об'єднань в 1930 р. у багато разів зросла проти 1929 р. — з 600 тракторів щось до 6.000, тим часом як забезпеченість окремих колгоспів тракторами, навпаки, дуже зменшилась. Звідси ясно, що в 1930 р. результати обслуговування колгоспів машино-тракторними, станціями мали бути далеко більші, ніж у попередньому році, і не тільки тим, що збільшився відсоток обслуговуваних колгоспів, але й кращими якісними результатами.

III. Складі розміри зв'язаних і незв'язних з МТС колгоспів у 1929 р. Серед тих 745 колгоспів, що були зв'язані в 1929 р. з МТС, більш як $\frac{3}{4}$ було товариств спільного обробітку землі, а саме 76,2% а артіль 20%; серед 9.054 незв'язаних маємо уже артіль далеко більше (29,7%) і менше созів (66,1%); відносне число комун у незв'язаних також трохи більше (4,2% і в зв'язаних 3,8). Отже у зв'язаних з МТС колгоспах нижча статутова форма має відносно вище місце, і це цілком зрозуміло коли мати на увазі, що сози далеко гірше забезпечені головною технічною силою — тракторами, особливо якщо взяти на увагу розміри їхньої орної землі й засівної площі. Напр., пересічно на 1 колгосп першого типу (зв'язаних) припадало 205 га і другого типу — 90,5 га, при чому серед зв'язаних з МТС колгоспів тільки 18% мали свої трактори, а з другої групи — 40,7%. Як сильно падала забезпеченість своїми тракторами в першій групі проти другої, це можна бачити з такого зіставлення кількості орної землі на один трактор у статуткових формах кожної групи (див. табл. на сл. стор.).

Наведені в таблиці числа показують, що в колгоспах другого типу на 1 трактор припадало орної землі вп'ятеро менше, ніж у колективах, зв'язаних з МТС; особливо ж велику різницю дають сози, де площа орної землі на 1 трактор у другій групі у 8 разів менша, ніж у першій, тим часом як для комун відношення тут 1:2 і для артілів 1:2,15. Та не тільки механічною, а й живою тяговою силою колгоспи 1-ої групи забезпечені менше на одиницю орної землі та засівної площі, що

Табл. № 3

Типи і статутів форми	% колгоспів з трактор	Орної землі на 1 колг. (га)	Орної землі на 1 тракт. (га)	Число колг. кожної групи	Число тракторів у них
Комуни I гр.	64,3	447	330	28	38
" II "	82,3	238	151	379	598
Артіль I "	33,1	185	464	148	59
" II "	44,5	112	210	2682	1430
Сози I "	11,9	271	2030	569	76
" II "	36,5	103	254	5993	2428
Разом I гр.	18,0	261	1122	745	173
" II "	40,7	116	222	9054	4551

можна бачити з таких даних: на 100 га орної землі у комунах 1 групи робочої худоби припадало 3,46 голів, на 100 га засівної площі 4,5; у 2 групі — 5,55 і 7,0; в артілях 1 групи — 5, 2 і 5,6 голів; у 2 групі — 6,7 і 7,9 гол.; у созах 1 група — 1,4 і 1,8 гол., 2 група 3,5 і 4,5 гол. пересічно для всіх статутів форм на 100 га колективного засіву в 1 групі колгоспів припадало лише 2,54 голів робочої худоби, а в 2 групі — 5,67 голів.

Коли всю живу й усю механічну тяглову силу подати в кінських силах, то в групі колгоспів, зв'язаних з МТС, будемо мати 7.538 кін. сил на 151,5 т. га засівної площі і в другій групі 120.105 кін. сил на 799,4 га, або, якщо поррахувати на 100 га засіву, перша група дасть 5,03 кін. сил і друга — 15,5 кін. сил. Але в першій групі частину засіву зробили машино-тракторні станції (47,9 т. га) і коли візьмемо на увагу потужність тракторів у кінських силах по цих станціях, то для зв'язаних з МТС колгоспів матимемо вже більшу забезпеченість тяговою силою — 10,5 кін. сил на 100 га засіву, або 9,7 на 1 кін. силу, тим часом як у другій групі тільки 6,5 га. Звідси можна зробити той висновок, що в колгоспах, зв'язаних з МТС, тяглову силу використовувалося в півтора рази більше, ніж у незв'язаних.

З забезпеченістю колгоспів тяговою силою щільно зв'язана і забезпеченість їх мертвим реманентом. Можна аргументувати, що в першій групі колгоспів ця забезпеченість буде менша, і недостатку мертвого реманенту буде надолужувати обслуговування від МТС. І справді, у кожній із груп маємо такий відсоток колгоспів з сільсько-господарськими машинами: з молотарками з механічними двигунами в першій групі 20,3%, з зерночистками — 31,7% і 40,4%, з віялками та сортувальками — 44,7% і 56,4%, з трієрами — 5,6 і 9,5% і, нарешті, колгоспів з причепним знаряддям у першій групі було лише 17% а в другій 38,8%. Це показовіші стануть ці величини, коли перевести на засівну площу, а саме: на 1000 га засіву жнивара у першій групі припадало 5,8 у другій 11,7, молотарок з механічними двигунами 1,12 і 4,41, молотарок кінних 0,18 і 1,25, віялок та сортувальок 2,2 і 6,37, причепних плугів 1,1 і 5,46. Якою мірою компенсували МТС цю недостатку мертвого реманенту в першій групі; не маючи відповідних даних, сказати важко, але тут дещо може показати співвідношення між вартістю мертвого реманенту в кушових об'єднаннях і в обслуговуваних ними колгоспах. У кушах вар-

тість мертвого реманенту, коли відкинути вартість тракторів, дорівнювала 480 тис. крб., в об'єднаних у куші колгоспах—660 тис. крб., цебто мертвий с.-г. реманент кушових об'єднань становив 73% вартості його в колгоспах. Розуміється, що запезпеченість на с.-г. машини відносно більша в комунах, потім ідуть артїлі і на останньому місці стоять сози. Напр., у колгоспах першої групи жниварок пересічно було—в комунах 4,5, в артїлях 2,1 і в созах 1,9; молотарок з механічним двигуном 1,5, 1,2 і 1,0.

Вельми характерна буде й загальна забезпеченість основними засобами виробництва в кожній із груп, а також розподіл цих засобів по головних їх видах і по статutowих формах колгоспів. Це видно з такої таблиці:

Табл. 4

Форми і типи колгоспів	На 1 колг. усіх осн. засооб. вироб-ва у т. крб.	На 100 га засіву				Долго- літні на- садження
		Всього осн. за- собів у тис. крб.	В тім числі			
			Роб. ху- доби	С.-г. ре- манет	В т. ч. тракторів	
Комуни I гр.	48,4	14,0	0,72	2,14	0,46	1,50
„ II „	32,2	16,7	1,17	3,48	1,05	1,88
Артілі I „	8,3	5,6	0,74	1,65	0,37	0,44
„ II „	8,7	9,5	1,14	3,05	0,78	1,20
Сози I „	1,86	0,88	0,22	0,42	0,09	0,03
„ II „	2,86	3,54	0,54	2,03	0,72	0,34
Усі колгоспи I гр.	4,88	2,40	0,34	0,71	0,16	0,18
„ „ II „	5,80	6,55	0,81	2,46	0,76	0,75

Загальна вартість засобів виробництва пересічно на один колгосп у першій групі тільки не набагато менша, при чому в комунах вона навіть більша; але якщо поррахувати на 100 га засіву, то матимемо вже зовсім інше співвідношення, і друга група колгоспів, цебто колгоспів не зв'язаних з МТС та кушовими об'єднаннями буде в 2¹/₂ рази краще забезпечена основними засобами виробництва, а по окремих видах їх навіть ще й більше—у 3—3¹/₂ рази. І ні в одній із статutowих форм по кожному з перелічених засобів виробництва не бачимо протилежної картини, цебто, щоб вартість їх була більша в першій групі. Сільсько-господарський реманент і худоба, як брати їх питому вагу, стоять на першому й другому місці в загальній вартості основних засобів виробництва, але співвідношення між ними в першій і другій групі протилежне: в колгоспах, зв'язаних з МТС, мертвий с.-г. реманент становить 29,5%, а в другій групі 37,6%; худоба ж у першій групі—27%, а другій тільки 20,9%. Отже у зв'язаних колгоспах співвідношення між худобою й с.-г. реманентом—1:1,09, в незв'язаних—1:1,8; тут значний вплив мала більша питома вага вартості тракторів у другій групі, де вона становить 11,5% замість 6,6% у першій групі.

Спинімось іще на деяких показниках, що характеризують систему й техніку рільництва в обох типах колгоспів. У колгоспах зв'язаних з МТС, многопольна сівозміна поширена більше, ніж у незв'язаних, напр., серед перших колгоспів таких, що мають многопольну сівозміну, є 74,5%, а в другій групі тільки 59,6%, а 35%—колгоспи з невстановленою сівозміною (у першій групі їх 20,1%). Надто ж важно підкрестити, що сози тут дають різницю більшу: у першій групі сози з много-

польною сівозміною становлять 75,4%, а в другій лише 54,3% і з невстановленою сівозміною 18,5% і 39%.

Щодо обробітку землі та сіння поліпшеним насінням, то, як загальне правило, серед колгоспів, зв'язаних з МТС, маємо більше таких, що роблять ранні пари, засівають чистосортним, очищеним і протруєним насінням і мають рядкові засіви. Це видно з нижченаведеної таблиці:

Табл. 5

Форми й типи колгоспів	% к о л г о с п і в:					
	Оранкою на зяб.	Раннім паром	Чистосорт. засівом	Засівом очищ. зерном	Засівом протруєн. насінням	Рядковим засівом
Комуна I гр.	100,0	75,2	97,0	100,0	100,0	97,0
„ II „	81,3	51,2	87,7	81,5	85,0	90,2
Артіль I „	69,6	52,8	86,0	83,5	88,5	83,1
„ II „	74,0	46,7	82,0	78,0	82,1	84,0
Сози I „	44,0	52,9	74,6	82,0	90,3	80,5
„ II „	49,5	37,0	66,2	66,3	70,6	73,0
Разом I гр.	50,7	53,6	77,6	83,0	90,2	82,3
„ II гр.	58,9	40,4	71,8	70,5	74,8	77,0

Загальну правильність картини порушує лише оранка на зяб: для артіль і сози вона дає менший відсоток колгоспів в першій групі; та й рядковий засів в артілях першої групи також був у дещо меншому відсоткові колгоспів. Беручи ж наведену таблицю в цілому, ясно видно, що колгоспи першої групи мають вищу техніку рільництва, хоч вони й менше (відносно) забезпечені живим і мертвим реманентом і взагалі засобами виробництва. Це треба пояснити головню тим, що цю групу колгоспів обслуговують механічною тягою машинотракторні станції, агрикультурною діяльністю останніх.

Характерні тут також дані про *контрактацію* засівів. Колхозів, що контракували свої засіви, у першій групі є 93,8%, у другій — 86,5%, при чому в перших законтракуваної площі є 73%, у другій 65,5%. І цікаво відзначити, що найбільшу різницю дають сози — 93,5% і 80,2% колгоспів з контрактацією засівів, при чому перша група законтракуваної площі має 74,2 і друга 68,5%.

Нарешті, треба відзначити, що в колгоспах, зв'язаних з МТС, більше поширена й поліпшена племінна худоба, особливо рогата. А саме, у комунах першої групи маємо 82,2 колгоспів з поліпшеною рогатою худобою, в комунах другої групи — 64,7%, в артілях — 27,7% і 24,1% і в созах 3,7% і 3,5%, а разом поліпшеної худоби пересічно на кожну статуткову форму припадає в колгоспах першої групи 118,6 — 20,7 і 4,0, в колгоспах другої групи — 53,0 — 12,0 і 3,1.

Усі наведені показники змальовують нам технічно вищу організацію сільського господарства в колгоспах, виробничо-зв'язаних з МТС, цебто колгоспів, що перебувають у районі їхньої діяльності.

IV. Колгоспи 1930 р., зв'язані і не зв'язані з МТС. Тепер ми розглянемо ті ж самі типи колгоспів, що були на весну 1930 р., за даними поспільного обліку їх, зробленого в першій половині травня. На момент перепису число об'єднаних колективами господарств досягало мало не

2 мільйонів (1.911 тис.), цебто 36,5% усього числа на Україні. У другому розділі ми вже наводили динамічні показники, що характеризують кількісні і якісні зміни всієї маси колективів 1930 року проти попереднього року. Щож до тих типів колгоспів, які ми тут розглядаємо, то найбільше важить самий факт не тільки абсолютного, а й відносного збільшення колгоспів, зв'язаних з МТС: замість 745 колективів попереднього року, ця група зросла до 3.983 колгоспів, становлячи 19,2% до загального числа їх на Україні (20.745). Характерні відміни між першою й другою групою виявляються вже з такого зіставлення їх основних показників (у % %).

	I група	II група
Загальне число колгоспів	19,2	80,4
Число об'єднаних господарств	26,0	73,9
Вартість основних фондів	24,9	75,1
Засівна площа	30,6	69,4
Вся рушійна сила (жива й мех.)	23,2	76,8
Число тракторів	15,6	84,4
Робоча худоба	24,0	76,0
Корови	31,3	68,7

Зіставивши наведені показники, ясно бачимо, що колгоспи першої групи, цебто зв'язані з МТС, мають вищі всі показники, крім забезпеченості тракторами. І справді, пересічні величини на 1 колгосп дуже різні для кожного з цих типів: у першій групі на колгосп господарств припадає 125,1, у другій тільки 84,8, а людности—550,9 душ і 381,6; основних фондів 18,2 тис. крб. і 13,1 тис. крб.; усієї рушійної сили 88,4 і 69,7; робочої худоби 88,4 і 62,5, а продуктивної, чи то краще корів—24,1 і 15. Надто ж велика різниця в розмірах колективної засівної площі: у першій групі на 1 колгосп пересічно її припадає 746,5 га, а в другій тільки 414 га *).

Розподіл колгоспів усередині кожної групи дуже змінився, що можна бачити з такої таблиці:

Табл. 6

Статутів форми	I група		II група		У % %			
	1929 р.	1930 р.	1929 р.	1930 р.	1929 р.	1930 р.	1929 р.	1930 р.
Комуни	28	247	379	634	3,8	6,2	4,2	3,8
Артілі	148	2266	2682	8701	20,9	57,0	29,7	52,2
Сози	569	1470	5993	7349	76,2	36,8	66,1	44,0
Разом	745	3983	9054	16684	100	100	100	100

У першій групі в 1930 р. зросла питома вага комун, а ще більше артіль, созів же поменшало більш, ніж удвоє; у другій групі питома вага артіль зросла далеко менше, а комун навіть трохи зменшилась, і сози дали відносне зменшення також слабше, ніж у першій групі.

) Усі наведені, як тут так і далі статистичні дані, взято з таблиць згаданого вже видання „Колхозы накануне XVI с'їзда ВКП(б)“ а також із таблиці підсумків остаточного розроблення обліку колгоспів 1930 р. по Україні.

Як же комуни, як загальне правило, мають більше число господарств і більшу засівну площу, то це, очевидно, має позначитись на кількісному виразі і інших показників, що характеризують кожну з цих груп. Напр., коли згрупувати колгоспи за вартістю основних фондів, засівною площею і числом об'єднаних господарств, то всюди матимемо значну перевагу вищих груп у колгоспах, зв'язаних з МТС та кушовими об'єднаннями. Колгоспів, що мають засобів виробництва більш, як на 15 тис. крб., є серед зв'язаних 32%, а серед незв'язаних 23,4%; з колективним засівом понад 311 га — у першій групі 68,5, у другій 41,4%; з числом господарств понад 75 на 1 колгосп — 47,7% і 32,8%. Ще показовіша буде тут різниця між групами за такою важливою ознакою як наявність і розмір неподільних фондів. У зв'язаних з МТС та кушовими об'єднаннями колективах є 86,4% таких колгоспів, що мають неподільні фонди, у незв'язаних 79,3%; у першій групі пересічно на колгосп припадає 9,3 тис. крб. цих фондів, у другій лише 6,5 тис. крб.

Розуміється, було б дуже хибно з усіх наведених даних робити той висновок, що оці різниці між обома групами пояснюються відносною перевагою комун у першій групі — уже хоч би через те, що абсолютне число їх порівняно дуже мале — лише 247 комун, тим часом, як у другій групі їх 634. Крім того, аналіза даних по окремих статutowих формах всередині кожної групи ясно доводить, що з більшістю показників перша група стоїть вище від другої і по кожній із статutowих форм окремо. Як же для нашої теми цей момент має неабияку вагу, то проаналізуємо цю різницю хоч би по найголовніших показниках, згрупувавши їх у такій таблиці:

Табл. № 7

Статutowі форми і типи колгосп.	Пересічно на 1 колгосп припадає в кожній групі						% коліч. з неподіл. фондами	% усуп. корів
	Господарств	Осн. фонд. у т. к.	Колек. засіву, га	Робоч. худоб.	Корів	Непод. фонд. у т. к.		
Комуни зв'язані	130,7	54,2	1158,7	108,6	88,8	33,8	94,7	83,3
„ незв'язані	94,6	41,1	674,8	71,5	55,7	28,6	86,6	67,5
Артілі зв'язані	138,5	18,8	796,3	88,1	18,3	8,7	90,1	32,1
„ незв'язані	97,1	14,6	452,3	71,3	13,5	7,2	83,1	12,4
Сози зв'язані	103,5	11,7	649,7	67,5	9,0	5,3	79,4	6,3
„ незв'язані	69,3	8,7	364,2	50,9	6,8	3,3	74,2	5,9

По всіх чисто наведених тут показниках кожна із статutowих форм першої групи має вищі показники, і звідси можна зробити цілком певний висновок, що до групи колгоспів, зв'язаних з МТС та кушовими об'єднаннями, належать колективи всіх статutowих форм, найбільші і числом господарств і кількістю худоби і найбагатші на основні фонди виробництва, з вельми побільшеною засівною площею, які мають більше неподільних фондів більший як відсоток колгоспів так і пересічних розмірах цих фондів — і з вищим відсотком усупільнення продуктивної худоби. Навряд чи може бути сумнів, що причина цього в тім, що перша група колгоспів була охоплена машино-тракторними станціями та кушами, виробничий зв'язок з якими і спричинився до їх побільшення. Навесні 1930 р. кушових об'єднань на Україні було 801 (що дали відомості підчас перепису) і 80 машинотракторних станцій, при чому на одну станцію припадало 30,5 тракторів і на одне кушове об'єднання

що має трактори, — 19,4 тракторів. Сконцентровані в них величезні запаси механічної тягової сили не могли не вплинути на кількісні й якісні показники, що характеризують обслуговувані ними колгоспи. Ясно також, що власна тракторна й машинова база колгоспів першої і другої групи мала бути дуже неоднакова в кожній з них, і при тому вже в іншому напрямі, ніж це ми бачили в наведених вище показниках. Напр., у першій групі таких колгоспів, що мають трактори, є 15%, а в другій їх 18,5%, що мають лакомобілі — 6,4% і 10,4%, молотарки — 53,9% і 59,3%; тільки збиральними машинами перша група забезпечена краще — їх має 69,7% колгоспів, при чому пересічно на один колгосп припадає 6,8 машин, а в другій групі питома вага таких колгоспів спадає до 62,2%, а пересічна забезпеченість збиральними машинами до 3,7. Пересічно на один колгосп у першій групі припадає трохи більше і тракторів (2,1, а в другій 1,7) та молотарок (2,7 і 2,1). Але в даному разі пересічна величина на колгосп іще не показова і треба взяти засівну площу та подивитись, яка ж саме кількість тракторів і машин припадає в кожній групі на 1000 га колективного засіву. Маючи на увазі, що озимі засіви здебільшого були зроблені індивідуальними господарствами, що ввійшли до колгоспу вже після озимої кампанії, правильніше буде взяти колективну площу тільки ярих хлібів і до неї обраховувати забезпеченість на трактори, машини й живу тяглову силу. В результаті такого обчислення для кожної групи в цілому, незалежно від статutowих форм, маємо таку картину:

Табл. № 8

Типи колгоспів	На 1000 га ярого засіву припадає					Усієї тяг. сили мех. й живої в к. с.	% механ. сили у всій
	Тракторів	Тягової сили тракт. в кін. с.	Локомоб. тяг. сили	Усієї механ. тяг. сили	Роб. худоби		
Колгоспи I гр. . . .	0,32	3,84	5,89	9,64	137	146,6	6,6
„ II „ . . .	0,55	9,50	7,6	17,10	186	203,1	8,4
Пересічно для обох груп	0,48	7,80	7,1	14,90	176	190,9	8,0

Відносна забезпеченість на власну механічну тяглову силу у колгоспах, зв'язаних з МТС та кушовими об'єднаннями, набагато менша, ніж у незв'язаних; менше вони забезпечені і живою кінською тяговою силою, хоч і не в такій мірі. Пересічно на 1 трактор у першій групі припадає 3.155 га засіву, а в другій тільки 1843 га, і на одиницю кінської сили — у першій 7,3 га, а в другій 5,4 га. Звідси ясно, що мавши таке переобтяження, колгоспам цього типу було б важко самим управитися з весняною засівною кампанією. Але й під час збиральної кампанії вони теж були в дуже скрутному становищі, не мавши виробничої допомоги від МТС: навіть коли брати площу тільки ярого засіву, то на 1000 га в першій групі припадатиме 14,7 жнивара, лобогрійок та снопов'язалок і 2,1 молотарок, а в другій групі цих машин — 17,7 і 3,3. Загалом механічна тяглова сила дорівнює у зв'язаних з МТС колгоспах тільки 6,6% до всієї тягової сили, тим часом як у незв'язаних вона більша майже на 30% (8,4%). Але якщо зважити виробничу участь МТС та кушових об'єднань у весняній оранці, то картина гостро зміниться: у першій групі колгоспів ці організації виорали 759 тис. га, дебто $\frac{1}{4}$ усієї засівної площі (озимої й ярої), а як брати тільки ярий

засів, то $\frac{1}{3}$. Тим часом у групі незв'язаних колгоспів допомога від МТС була мізерна — вони виорали тут тільки 11,2 тис. га, або коло 1,5% всієї їхньої засівної площі. Отже, коли взяти це на увагу, то різниця в обтяженні одного трактора підчас весняної оранки була дуже невелика між першою й другою групами: у другій групі, як ми бачили на 1 власний трактор припадало 2071 га а в першій, коли з усієї засівної площі ярого клину відкинути 759 тис. га, припадало 2132 га. Та треба мати на увазі ще й те, що в зв'язаних з МТС та кущовими об'єднаннями колгоспах 118 тис. га з усієї площі було посіяно на нових розораних землях, цебто близько 4% ярої площі, а в другій групі було такого засіву 136 тис. га, тобто тільки 2%.

Такі маємо кількісні показники виробничої діяльності тієї й другої групи колгоспників. Але не меншу вагу має й різність *якісних* показників. Їх тепер ми оце й розглянемо.

V. Якісні показники колективного господарювання. Організація праці, культурно-побутові установи і кадри. Ми наведемо тут із згаданої вище брошури („Колхозы накануне XVI с'езда ВКП(б)“) деякі якісні показники колгоспного господарювання, які змальовують, по-перше, озброєність колгоспного виробництва та продукційність праці у колгоспах і, подруге, її ефективність, для повнішої характеристики кожного з розглядуваних типів колгоспу. Беручи умовно продукційність праці в кількості га засівної площі на одного працездатного члена колгоспу, матимемо, що в колгоспах першої групи показники вищі — 3,0 га, а другої групи тільки 2,4 га, тобто на 20% нижче, при чому в колгоспах зв'язаних з МТС на 1 колектив припадає 284,5 працездатний, а в незв'язаних 201,4. Умовна продукційність праці для обох груп разом становитиме 2,5 га на одного працездатного, що дасть 132%, як порівняти з продукційністю в селянському господарстві, обрахованою таким же способом, але при цьому для першої групи цей відсоток підвищується до 158, а в другій знижується до 126%. Найдужче тут різняться комуні (205% у першій групі і 168% у другій). Отже бачимо, що продукційність праці проти одноособового селянського господарства далеко вища в колгоспах, зв'язаних з МТС, і при тому для кожної статуткової форми окремо. Приблизно такі ж самі співвідношення матимемо і для ефективності колективного виробництва, поданої умовно в га засівної площі на душу колгоспного населення: для першої групи пересічна ефективність буде 1,6 га, для другої 1,3 га, при чому порівняно з забезпеченістю селянського господарства тут маємо підвищення на 68,4% у першій групі і на 36,8% у другій.

В колгоспах першої групи так само більше припадає й засіву на одиницю рушійної сили — 7,4 га проти 6,8 га у другій (проти селянського господарства більше на 33,1% і 22,3%). Нарешті, більше припадає засівної площі і на збиральні машини в колгоспах першої групи, де на одну машину маємо 73,8 га, а в другій групі 55,6 га, цебто збиральні машини краще використовуються в колгоспах, зв'язаних з МТС, при чому що вища статутова форма, то й більше землі припадає на збиральні машини (у колгоспах першої групи 92,8 га — 77,1 га — 68,1 га, у колгоспах другої групи 69,5 га — 59,3 га — 51 га на машину).

Щодо рівня механізації, то за це ми вже говорили вище — вона більша в колгоспах, виробничих не зв'язаних з МТС та кущовими об'єднаннями; як у першій так і в другій групі колгоспів відсоток механізації сильно спадає від вищих статуткових форм — комун — до нижчих цебто попереду йдуть артіль, а за ними соз'ї. Нарешті, раніш ми вже говорили також і про більший відсоток новорозораних земель у колгоспах першої групи (3,9% до всього засіву, а в другій групі 2%).

Зроблену оце характеристику колгоспів кожного з розглядуваних двох типів доповнемо ще декількома показниками про *організацію праці*. Передусім відзначимо, що в колгоспах, зв'язаних, з МТС та кущовими об'єднаннями, відхід на заробітки далеко менший, ніж у другій групі колгоспів, а саме, у першій тільки 6,8%, а в другій 10,3%; особливо ж сильно зростає відхідництво у созах другої групи (18,5%). Разом з тим таких колгоспів, що максимально (понад 75%) самі використовують запаси своєї робочої сили (за виробничим пляном), буде трохи більше серед колгоспів першої групи (46,2%, у другій 44,8%), а колгоспів з недостаткою робочої сили менше в першій, ніж у другій (0,6% і 1%), що загалом говорить за дещо кращу організацію праці — беручи тут використання запасів робочої сили в колгоспах виробничо зв'язаних з МТС. А взагалі, як відомо, робочу силу в колгоспах використовують іще дуже мало і до $\frac{1}{3}$ колгоспів використовують запаси її менш, ніж на 50%.

Показовий також розподіл колгоспів того й другого типу залежно від того, як у них поширені задільні норми й тарифна оплата праці. У першій групі 17,4% мають і задільні норми і тарифну оплату, у другій таких колгоспів тільки 11%; і навпаки — колгоспів, що не мають ні задільних норм, ні тарифної оплати праці, у першій групі менше, ніж у другій — 43,3% і 54,2%. Отже і тут колгоспи, зв'язані з МТС та кущовими об'єднаннями, являють собою вищий тип, хоча треба сказати, що в цій справі перед нами стоїть іще велика робота і в цій групі колгоспів.

Чималий інтерес мають і дані, що характеризують *культурно-побутові* умови в кожній із цих двох груп колгоспів. Серед зв'язаних з МТС колгоспів 24,9% усього їх числа мають політосвітні установи й стінгазети, 18,4% — тільки політосвітні установи і 11,5% — тільки стінгазети; не мають ні того ні того 45,2%. Друга група поступається перед першою на всіх цих показниках: колгоспів з політосвітними установами та стінгазетами в ній є лише 16,2%, тільки з політосвітними установами — 16% і тільки з стінгазетами — 10,3, а що не мають нічого — таких колгоспів — 57,4%. З установами *побутового* обслуговування справа стоїть взагалі негаразд по всіх колгоспах: 87,5% їх не мають ні дитячих установ ні їдалень; але все ж таки друга група і тут дає більший відсоток таких колгоспів — 88,8%, тим часом як у першій групі їх тільки 81,5%. Ясна річ, що відсоток цих колгоспів, як у першій так і в другій групі, зростає від комун до созів: у комунах таких колгоспів маємо 25,5% для першої групи і 32% для другої групи, а в артілях уже 79,8% і 87,3% і в созах — 93,5% і 95,5%. Нижчі форми колективів майже зовсім іще не розвинули діяльності в справі побутового обслуговування своїх членів, та й у царині культурного обслуговування більш як половина їх не має ніяких політосвітних установ (43 - 54% артілів і 54 - 64% созів).

Нарешті, не без інтересу й питання про стан *кадрів* у колгоспах обох цих типів. Перш за все, у першій групі значно більше таких колгоспів, що мають на роботі двадцятитисячників — 34,3%, тим часом, як у другій групі таких колгоспів є лише 19,9%. Забезпеченість спеціалістами, як відомо, покищо в колгоспах дуже мала: 30,4% колгоспів не має у себе ні агрономів, ні рахівників, при чому друга група набагато тут відстає від першої — у ній 31,9% колгоспів без цих спеціалістів, а в першій тільки 22,9%. Надто ж кепсько стоїть справа з агрономами: у колгоспах, зв'язаних з МТС, навіть комун, котрі б мали агрономів, нараховується менш, як одна чверть усього їх числа (24,3%), артілів лише 14% і созів 11,7%; ще менші ці відсотки у другій групі: комун

20,7%, артіль 8,7% і сазів тільки 4,8%. Взагалі перша група має в собі тільки 13,8% колбоспів, що мають або самих агрономів, або і агрономів і рахівників, а друга тільки 7,4%. Далеко краща забезпеченість рахівниками: 63,3% у першій групі і 60,7% у другій, цебто різниця тут між обома типами колгоспів дуже невелика.

З кого ж складаються управи колгоспів весняного складу цього року? Передусім управи близько половини всіх колгоспів (43,8%) мають у своєму складі членів і кандидатів ВКП(б); у колгоспах, зв'язаних з МТС, цей відсоток більший, ніж у незв'язаних — у перших він досягає 51,5%, у других 42,1%. Так само більше й наймитів у складі управ першої групи, а саме 24,2%, тим часом як у другій тільки 17%. Щодо соціального складу членів управ, то різниця між обома типами колгоспів взагалі невелика, але все ж таки вона по суті досить характерна у колгоспах, зв'язаних з МТС наймитів більше (6,4%, а в другій групі 4,8%) і особливо робітників (7,1 і 4,8%); менше середняків (26,2% і 29,3%), тим часом, як бідняків і службовців у них майже однаково (перших 57,2 і 58,1% і других 2,6 і 2,5%). Виходить, що управи виробничо-зв'язаних колгоспів краще забезпечені робітниками та наймитами, а незв'язаних — середняками; членами партії і ВЛКСМ, а також двадцятип'ятитисячниками та жінками перша група забезпечена також краще від другої.

VI. Деякі підсумки і даліші перспективи колгоспного будівництва.

З наведеного у попередніх розділах статистичного матеріалу про характер колективного руху, темпи його розвитку за останні два роки і про особливості колгоспного будівництва в двох розглянутих нами типах колгоспів можна дещо підсумувати і зробити з тих підсумків відповідні висновки.

Не будемо повторюватись про те, про що ми вже говорили в II розділі — про розростання колгоспного руху та про величезні зрушення в ньому протягом останнього року в сторону масової колективізації та піднесення якісної сторони руху — про це досить красномовно говорять наведені дані. Але треба докладніше б вяснити значення тієї *технічної бази*, що підведена зараз під сільсько-господарську колективізацію самим фактом існування МТС та кушових об'єднань, як центрів, де зосереджується керівництво технічною реконструкцією колективного господарства. Та й не тільки, розуміється, технічною — самий бо ріст колективізації сільського господарства саме оте втягнення в неї бідняцьких та середняцьких верств села, перетворення соціально-економічного обличчя цього села — усі ці характерні риси колгоспного руху поточного року якнайтісніше зв'язані з тим новим способом впливу на селянську масу, який являють собою МТС та кущі і який з неминучою послідовністю приведе село на шлях суцільної колективізації. У виданому економ. статсектором Держплану СРСР збірникові „Социалистическое переустройство сельского хозяйства СРСР между XV и XVI съездами ВКП(б)“ знаходимо цілком правдиву, на наш погляд, оцінку результатів роботи кушових об'єднань і зроблений звідси той висновок, що „кушування є найбільш життєва форма побільшення колгоспних підприємств, тому що, забезпечуючи всі переваги від концентрації рушійної сили та машин, вона разом із цим залишає невеличким колгоспам можливість виявляти господарську ініціативу, що забезпечує виховування робітників колгоспного будівництва“*). І цілком слушно автори згаданої статті додають що „аналогічну роллю виконують і державні організації — машинотрак-

*) Див. згадане видання, статтю А. Барби й І. Баланіна „Колхозное строительство накануне XVI съезда ВКП(б)“ стор. 241.

торні станції, даючи колгоспам рушійну силу на користування, вони тим самим мають змогу керувати виробничою діяльністю цих колгоспів". Результати цього будівництва ми могли бачити з тих даних, що були наведені в попередніх розділах цієї статті. Ті вищі показники — кількісні і якісні, якими відзначаються колгоспи виробничо-зв'язані з МТС та кушами, відкидають сумнів у перевазі цього типу колгоспів над колгоспами, не зв'язаними з МТС. Особливо характерні з цього погляду дані за продукційність праці та ефективність сільсько-господарського виробництва в колгоспах цього типу, як безпосередній наслідок кращої технічної озброєності робітника. „Підведення технічної бази під велике колективне господарство“ — забезпечене високими темпами зростання нашої промисловості, буде вирішальним фактором в справі піднесення сільського господарства — читаємо ми у згаданій статті. Автори її наводять цікаві дані, що показують, як приріст засівної площі в колгоспах 1930 року перевищив засіви капіталістичної верхівки села 1929 року. По Україні це перевищення — приріст колективної засівної площі проти площі членів колгоспів до вступу в колгосп у процентах до засіву МКХ (дрібно-капіт. господарства) 1929 р. — становило 163%, по П. Кавказу 220%, а по Н. Волзі навіть 411,7%. І цих результатів досягнуто, власне кажучи, за дуже короткий час, коли тільки — розгортався процес будівництва наших технічних баз сільського господарства, далеко ще не опоряджених гаразд ні тракторами, ні машинами, ні засобами. Трактор у руках МТС став якнайпотужнішою підмогою реконструкції сільського господарства, витесняючи з нього старе ремісниче знаряддя і замінюючи його складними машинами, які своєю конструкцією відповідають новому типу рушійної сили. „Запровадження тракторів у сільське господарство... створює в умовах диктатури пролетаріату тверду базу для соціалістичної перебудови радянського села, на основі великого колективного виробництва з машинною технікою“ (там же, стор. 261).

Ця перебудова піде тим швидче, чим дужче зростатимуть у сільському господарстві енергетичні бази. Який був інтенсивний процес концентрації тракторів у кушові об'єднання, це можна бачити з таких даних, що стосуються України: беручи 1929 р. за 100, маємо що в 1930 р. показник росту числа колгоспів становить 146, а число колгоспів, що мають трактор, зменшується разом з тим до 74,2; відносно ж число кушових об'єднань зросло за цей період до 313,6 (проти 1929 р.), а число тракторів у них до 578,7% (проти 100 в 1929 р.) і пересічна забезпеченість кушових об'єднань тракторами стала 18,5 замість 10, цебто зросла на 85%. Разом з концентрацією тракторного парку відбувалась і концентрація с.-г. машин по цих енергетичних базах, при чому сама система машин досить повно „забезпечувала послідовним машинним обробітком окремі операції виробничого процесу“, а це вело до більшої продукційної ефективності цих баз. Багато важить той факт, що колгоспи, зв'язані з МТС та кушовими об'єднаннями, кількістю населення перевищують населений пункт, а це вельми полегшує роботу МТС на шляху переходу людности до суцільної колективізації, адже, як відомо ця суцільна колективізація далеко успішніша в районах діяльності МТС.

За даними весняного обліку колгоспів, у травні 1930 р., як уже говорилося, було (правильніше — дало про себе відомості) 80 машино-тракторних станцій з 30,5 тракторами пересічно на 1 станцію; тяглова сила в них була механізова до 93%, а площа орної землі на 1 трактор становила 321,6 га. Ці 80 МТС були самостійні енергетичні бази крім тих 800 кушових об'єднань, які були за переписом і охоплювали